”Låt oss få ljus, frihet och bestämningsrätt!”

En studie av Annie Furuhjelms transnationella aktörskap i de internationella rösträttsrörelserna åren 1907–1937

Josefine Winstén

36576

Pro gradu avhandling i nordisk historia

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Åbo Akademi

Handledare: Johanna Ilmakunnas & Ann-Catrin Östman

Våren 2019

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Nordisk historia
Författare: Josefine Winstén
Arbetets titel: ”Låt oss få ljus, frihet och bestämningsrätt” – En studie av Annie Furuhjelms transnationella aktörskap i de internationella rösträttsrörelserna åren 1907–1937
Handledare: Johanna Ilmakunnas och Ann-Catrin Östman

Denna kvinnohistoriska avhandling studerar den finländska kvinnosakskvinnan Annie Furuhjelms transnationella aktörskap på den internationella arenan för kvinnosaksfrågor. Frågeställningen för avhandlingen lyder: Hur figurerade Annie Furuhjelm som transnationell aktör i de internationella rösträttsrörelserna under åren 1907–1937?

Tre delfrågor ligger som grund för analysen: Hur korresponderade internationella rösträttsorganisationer med Furuhjelm? Vilka organisationer brevväxlade med henne? Om vad brevväxlade organisationerna med henne? Källmaterialet består av hennes brevsamling volym 1–6 som finns i handskriftssamlingarna i Åbo Akademis bibliotek. Brevsamlingen består av brev skrivna till Furuhjelm och i avhandlingen har specifikt internationella rösträttsorganisationers korrespondens studerats. Källmaterialet för avhandlingen är delvis bristfälligt på gund av frånvaron av Furuhjelms brev till de rösträttsorganisationer som figurerar i brevväxlingen, vilket problematiseras och beaktas i avhandlingen.

De teoretiska utgångspunkterna för analysen är histoire croisée och transnationellt aktörskap. Histoire croisées tankesätt anser att sammanflätade möten är ett resultat av ett historiskt fenomen. Med detta tankesätt anpassat till avhandlingens objekt utgörs det historiska fenomenet av de internationella rösträttsrörelserna och de sammanflätade mötena av Furuhjelms transnationella kvinnonätverk. Teorin om karaktäristikan hos en transnationell aktör anpassas till analysen av den sociala arena inom vilken hon var verksam och i analysen av vilka sociala roller hon innehade.

Analysen är indelad i en kvantitativ respektive kvalitativ analys och den första delen utgörs av en mindre kvantitativ analys, där jag studerar brevväxlingens omfattning. Detta gör jag med hjälp av tre tabeller som visar vilka rösträttsorgansationer som korresponderat med Furuhjelm under perioderna 1910–1914, 1914–1918 och 1919–1937. Den kvalitativa analysens metodiska utgångspunkt är i sin tur tematisk. Utgående från åtta teman utläser jag vad brevväxlingen med Furuhjelm handlade om. Teman är rösträtt, alliansärenden, konferenser och kongresser, angående Furuhjelm, uppdrag till Furuhjelm, krigstillstånd, politik och ideologi, samt historia och arv. I bägge analysdelar studerar jag tillsammans helheten, det vill säga Annie Furuhjelms transnationella aktörskap.

Avhandlingen påvisar att Furuhjelms transnationella aktörskap var aktivt och kontinuerligt. Hennes aktörskap utspelade sig på en mångfaldig social arena av rösträttsorganisationer och hon innehade flera sociala roller i de internationella rösträttsrörelserna. Rollen som internationell kvinnosakskvinna tog sig i uttryck i korrespondensens åtta teman. Hon var verksam som viceordförande, delegat, granskande journalist, talare, annonsör, informatör, kollega och väninna. Hennes roll var alltså en blandning av det professionella och det privata. Som transnationell aktör verkade hon i såväl långvariga som kortvariga kommunikativa förhållanden med rösträttsrörelserna. Hon knöt framförallt långa vänskapsband inom den internationella rösträttsalliansen. Sammanfattningsvis var Annie Furuhjelm kontinuerligt verksam som en transnationell kvinnosakskvinna från och med år 1907 till sin bortgång år 1937.

Nyckelord:
Kvinnohistoria, rösträtt, kvinnlig rösträtt, allmän rösträtt, rösträttrörelse, feminism, internationella rösträttsalliansen, kvinnonätverk, tematisk analys, transnationellt aktörskap, histoire croisée.

Datum: 29.4.2019	Sidoantal: 70
Abstraktet godkänt som mognadsprov:	

Innehållsförteckning

1. Introduktion 1

1.1 Inledning 1

1.2 Syfte och frågeställning 3

1.3 Metodiska och teoretiska utgångspunkter 4

1.4 Material och avgränsning 6

1.4.1 Forskningsetik 8

1.5 Forskningsläge 9

2. Bakgrund 13

2.1 Kvinnosakskvinnan Annie Furuhjelm 13

2.1.1 Finlands kvinno- och rösträttsrörelser 16

2.2 Begreppsdefinition 20

2.3 Internationella kvinno- och rösträttsorganisationer 22

2.4 Rösträttskonferenser och -kongresser 24

2.4.1 *Jus Suffragii* 30

3. Korrespondensens omfattning och avsändare 33

3.1 År 1910–1914 33

3.2 År 1914–1918 35

3.3 År 1919–1937 36

4. Korrespondensens teman 40

4.1 Women's Social And Political Union 40

4.1.1 Rösträtt 41

4.2 International Woman Suffrage Association 43

4.2.1 Rösträtt 43

4.2.2 Alliansärenden 44

4.2.3 Konferenser och kongresser 47

4.2.4 Angående Furuhjelm 49

4.2.5 Uppdrag till Furuhjelm 49

4.2.6 Krigstillstånd 52

4.2.7 Politik och ideologi 54

4.2.8 Historia och arv 55

4.3 Leslie Woman Suffrage Commission Inc. **56**
4.3.1 Rösträtt 57
4.3.2 Alliansärenden 57
4.3.3 Angående Furuhjelm 58
4.3.4 Politik och ideologi 59
4.4 Män för de kvinnliga rösträttsrörelserna **60**
5. Resultat **62**
5.1 En sammanflätad social arena 62
5.2 Furuhjelms mångfaldiga sociala roller 63
5.3 Furuhjelms transnationella aktörskap i de internationella rösträttsrörelserna 66
6. Avslutande diskussion **70**
Bilagor **71**
Korrespondensens omfattning 1910–1914 71
Korrespondensens omfattning 1914–1918 72
Korrespondensens omfattning 1919–1937 73
Käll- och litteraturförteckning **74**

1. Introduktion

1.1 Inledning

Strax före första världskrigets utbrott, i början av juli 1914, befann sig styrelsen för den internationella rösträttsalliansen i London för att delta i ett möte. Alliansens ordförande Carrie Chapman Catt ordnade möjlighet för sig och sin kollega Annie Furuhjelm att hålla tal i det brittiska underhuset med hjälp av det brittiska arbetarpartiets parlamentsledamot Arthur Henderson. Temat var självfallet kvinnors rösträtt, vilken ännu inte uppnåtts i Storbritannien, och vad en sådan självständighet kunde medföra. År 1914 var det dock få kvinnor som kunde representera den segrande sidan av kvinnors politiska rättigheter i hela sin bemärkelse.[1]

Finländaren Annie Furuhjelm, som var styrelsemedlem i den internationella rösträttsalliansen och folkvald ledamot för svenska folkpartiet i Finlands lantdag och senare riksdag, fick därför uppdraget att tala för kvinnors rösträtt inför det brittiska underhuset. Rösträttsalliansens nyhetsorgan *Jus Suffragii* beskriver framförandet den 1 augusti 1914 på följande sätt:

> Miss Furuhjelm, M.P. for Finland, explained that she had only had one session in Parliament, and she found that platform speaking was one thing and legislation another. Legislation, indeed, was not easy and women as well as men soon learnt that old traditions were not easily overthrown, but she was sure that when women once had the vote in Great Britain, men would ask ”Why had they not given it to them before”. In Finland the 21 women members of Parliament had never forgotten their great national questions, though they had largely concentrated on questions of temperance, morality, reform of the Marriage Laws, and the welfare of children.[2]

Som citatet återger handlade Furuhjelms tal om hur den allmänna rösträtten i storfurstendömet Finland förverkligats och vilka frågor som de folkvalda kvinnorna arbetade för. Med andra ord gick Furuhjelms tal ut på att förespråka beviljandet av kvinnlig rösträtt. Annie Furuhjelm blev därmed den första folkvalda kvinnan i

[1] Douglas Newton, ’At Daggers Drawn: The International Women’s Movement and the Struggle to Avert War, July-August 1914’, Philip Deery and Julie Kimber (ed.), *Fighting Against War: Peace Activism in the Twnetieth Century*, (Melbourne 2015), s. 12–13.
[2] Sybil Oldfield (ed.), *International Woman Suffrage: IUS SUFFRAGII, 1913–1920, Volume I,* (London 2003), s. 198.

historien att tala inför det brittiska underhuset och uppmärksammades av den brittiska pressen för sin representation i rösträttsfrågan. Detta bidrog till att Furuhjelm blev berömd i kvinnosakskretsarna.[3] Vem var då denna kvinnliga politiker från Finland? Hur blev hon en av rösträttsrörelsernas internationella frontfigurer?

Annie Furuhjelm föddes i Sitka, Alaska den 11 december 1859 och kom att spendera sin barndom på diverse håll. Det berodde på att hennes far Hampus Furuhjelm tjänstgjorde för det ryska kejsardömet, bland annat som guvernör i Sitka. Familjen Furuhjelm kom sedermera att flytta tillbaka till godset på Hongola i Birkaland. Med andra ord tillhörde Furuhjelm en familj med högre samhällställning och hennes privilegierade bakgrund blev hennes resurs för att kunna driva kvinnosaksfrågor allt från hennes ungdom till hennes bortgång år 1937.[4]

Furuhjelm fick sin fot in i journalistiken som korrespondent för *Nya Pressen*, och när hon som journalist rapporterade om ett kvinno-och fredsmöte i Köpenhamn introducerades hon för första gången för den tidiga kvinnorörelsen. Mötet gjorde inga större intryck på henne utan det kvinnliga engagemanget blev det som intresserade henne. Så småningom etablerade Furuhjelm sig som en av frontfigurerna i de finländska kvinnornas arbete inför och efter rösträttsreformen i Finland och därefter även på den internationella arenan. Furuhjelm representerade Finland i det tidiga 1900-talets världskongresser för kvinnor. Då knöt hon kontakter med likasinnade kvinnor, och erhöll även administrativa poster. Under 1910- och 20-talet blev Furuhjelm en av Finlands främsta kvinnliga politiker med en plats som lantdagsman och riksdagsledamot åren 1914, 1917–1923 och 1927–1929. Utöver en politisk karriär fortsätte hon även med journalistiken som redaktör för tidskriften *Nutid* och senare *Astra* i mitten på 1920-talet. *Astra* fungerar än idag som ett språkrör för kvinnor i Finland.[5]

Annie Furuhjelms meritförteckning är lång men trots det är hon föga omnämnd i den finländska historieskrivningen. Fastän hon bidrog till den finlandssvenska sfären som ordförande för Svenska Kvinnoförbundet under nästan trettio år och som partiledamot under flera perioder, är Furuhjelm överraskande lite uppmärksammad. Att hon fallit i glömska är synligt i nya verk såsom bokserien

---

[3] Oldfield, *Volume I,* s. 198.
[4] Henrika Zilliacus-Tikkanen, 'Annie Furuhjelm – från herrgårdsfröken till kvinnosakskvinna', red. Johanna Aminoff-Winberg m.fl., *Feminister i farten: 100 år av kvinnopolitik i Svenskfinland*, (Helsingfors 2007), s. 36–39.
[5] Zilliacus-Tikkanen, red. Aminoff-Winberg m.fl., s. 38–39, 44, 48–50, 57–58.

Finlands svenska historia, Språkfrågan: finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922[6] skriven av Max Engman och utgiven 2016, i vilken Furuhjelm inte omnämns. I samma bokseries fjärde del *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015* inkluderas Furuhjelm enbart på en bild av svenska folkpartiets riksdagsgrupp åren 1919–1922 trots att hon var den enda kvinnliga ledamoten på partibilden. Det är lätt att förundras över att en finlandssvensk kvinna med erfarenhet av att som den första folkvalda kvinnan hålla tal i det brittiska underhuset inte har uppmärksammats lika mycket i hemlandet som i utlandet. I min avhandling vill jag bidra till historieskrivningen om Annie Furuhjelm och hennes internationella verksamhet.[7]

1.2 Syfte och frågeställning

Hypotesen för denna kvinnohistoriska avhandling är att Annie Furuhjelm innehade en kontinuerlig position som transnationell aktör och representant för Finland i de internationella rösträttsrörelserna. Detta antar jag eftersom hon var en i Finland folkvald kvinnlig politiker som bättre kunde påverka i de utländska politiska kretsarna, till skillnad från de kvinnor som forsättningsvis inte hade rätt att delta i politiken. Avhandlingens syfte är således att studera Annie Furuhjelms transnationella aktörskap och analysera hur hon figurerat som transnationell aktör på den internationella arenan för kvinnosaksfrågor. Detta gör jag genom att läsa internationella rösträttsorganisationers korrespondens med Furuhjelm. Frågeställningen lyder därmed: Hur figurerade Annie Furuhjelm som transnationell aktör i de internationella rösträttsrörelserna under åren 1907–1937?

Det finns tre delfrågor som ligger som grund för studien av Furuhjelms transnationella aktörskap. När korresponderade internationella rösträttsorganisationer med Furuhjelm? Vilka organisationer korresponderade med Furuhjelm? Om vad korresponderade dessa organisationer med Furuhjelm? Med hjälp av svaren på dessa frågor görs analysen som studerar Furuhjelms transnationella aktörskap.

[6] Max Engman, *Språkfrågan: finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*, (Stockholm 2016).
[7] Henrik Meinander, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015*, (Stockholm 2016), s. 17.

1.3 Metodiska och teoretiska utgångspunkter

Med hjälp av frågeställningens tre delfrågor delas analysen in i två delar. Den första analysdelen består av en mindre kvantitativ analys där jag studerar brevväxlingens omfattning. Detta gör jag genom att fokusera på de två första delfrågorna om när de internationella rösträttsorganisationerna korresponderade med Furuhjelm, och vilka dessa organisationer var. I och med detta studerar jag den sociala arenan inom vilken Furuhjelm var aktiv. Den andra mer omfattande kvalitativa analysdelen består av en tematisk analys. Utgående från åtta teman som förekommer i korrespondensen utläser jag vad korrespondensen med Furuhjelm handlade om. Därigenom studerar jag hennes sociala roller i de internationella rösträttsrörelserna. Tillsammans studerar bägge analysdelar helheten som är Annie Furuhjelms transnationella aktörskap. Eftersom det brevmaterial som är föremål för avhandlingens analys enbart består av brev skrivna till Furuhjelm är den kvantitativa analysen mindre i förhållande till den kvalitativa.

Den tematiska analysen är strukturerad utgående från de mer återkommande rösträttsorganisationerna i korrespondensen, och de teman som förekommer i de utvalda breven. I brevväxlingen för respektive av de tre utvalda rösträttsorganisatonerna analyserar jag Furuhjelms sociala roll utgående från en eller flera av följande teman: rösträtt, alliansärenden, konferenser och kongresser, angående Furuhjelm, uppdrag till Furuhjelm, krigstillstånd, politik och ideologi, samt historia och arv. Dessa teman har valts utgående från hur förekommande ett specifikt tema är i alla korrespondenser. Catherine Kohler Riessman skriver att genom att fokusera på brevens tematiska innehåll fås den kontext som behövs för att senare kunna analysera breven[8]. I den tematiska analysen arbetar jag regelbundet med citat ur breven, och med hjälp av dessa belyses språkets karaktäristika hos rösträttsorganisationerna och deras kommunikation med Furuhjelm. Citaten är en direkt transkribering av brevens text och inkluderar slagfel, stavfel och betoningar som gjorts av brevskrivaren. Betoningar som återfinns i breven är till exempel understreckningar av vissa ord. Vidare fungerar citaten också som exempel på Furuhjelms aktörskap.

Den teoretiska referensramen för den kvantitativa analysen är inledningsvis histoire croisée. I *Historisk tidskrift* diskuterar Silke Neunsinger histoire croisée, en teori som strävar efter att gå bortom gränserna vid nationell

[8] Jens, Rennstam, David Wästerfors, *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*, (Lund 2015), s. 57, 59–62.

historieskrivning. Neunsinger beskriver historie croisée som en optimal utgångspunkt vid undersökning av transnationella processer, såsom transnationellt aktörskap. Histoire croisées utgångspunkt är att historiska fenomen aldrig är isolerade, utan i stället ett resultat av ett möte eller en så kallad ”sammanflätning” som Neunsinger kallar det. Dessa sammanflätningar anser histoire croisée att är förskjutna i historieskrivningen, och särksilt genom den metodologiska nationalismens historieskrivning som subjektivt prioriterar den egna historien.[9]

Jani Marjanen beskriver histoire croisée som ett tillvägagångssätt som undersöker relationerna mellan olika historiskt bildade formationer, och betonar hur sammanflätningar inom dessa skapar mening i olika sammanhang. Detta kallas även ”entangled history”[10]. Marjanen beskriver histoire croisée som obegränsad av nationella sammanhang, och därmed är histoire croisée ett tillvägagångssätt för gränsöverskridande jämförelser. Marjanen skriver att detta är en förutsättning för att kunna identifiera och analysera transnationella processer som tidigare varit osynliga på grund av metodologisk nationalistisk forskning.[11] Med detta tankesätt anpassat till avhandlingens objekt utgörs det historiska fenomenet av de internationella rösträttsrörelserna, och de sammanflätade mötena av Furuhjelms transnationella kvinnonätverk.

Transnationellt aktörskap fungerar som teoretisk referensram för såväl den kvantiativa som den kvalitativa tematiska analysen. En transnationell aktör är en person som för kontakt, rör sig och är verksam i flera olika geografiska områden obereonde nationella gränser. I avhandlingen benämner jag Furuhjelm också som en social aktör, med vilket jag menar hennes aktörskap i de sociala förhållanden som utspelar sig i avhandlingens brevmaterial. Antje Dietze och Katja Naumann beskriver den transnationella aktörens egenskaper och dess diverse aktivitetsformer. Dietze och Naumanns skriver att aktören inte är begränsad till fysiska rum, utan i stället aktiv på mångfaldiga sociala arenor. Därmed är analys av aktörens sociala roll och positionering en nödvändighet för förståelsen av aktörens transaktioner och ubyten. Genom detta går det att studera aktörens aktivitet över rumsliga och sociala gränser,

---

[9] Silke Neunsinger, Cross-over!: Om komparationer, transferanalyser, histoire croisée, och den metodologiska nationalismens problem, *Historisk tidskrift*, 130:1.2010, s. 4, 17–18.
[10] Jani Marjanen, ‘Undermining methodological nationalism: Histoire croisée of concepts as transnational history’, Mathias Albert, Gesa Bluhm, Jan Helmig, Andreas Leutzsch & Jochen Walter (eds.), Transnational Political Spaces: Agents – Structures – Encounters, Frankfurt/New York: Campus 2009 (Reihe Historische Politikforschung 18), s. 244.
[11] Marjanen, s. 244, 248, 251.

och däri sker en balansering av de sociala konflikter, förväntningar och begränsningar som kan existera. I analysens första kvantitativa del studerar jag Furuhjelms sociala arena genom att se över brevväxlingens omfattning utgående från Dietze och Naumanns artikel.[12]

Dietze och Naumann poängterar också vikten av att studera aktörens sociala roller för att få förståelse för aktörens transaktioner och utbyten. I avhandlingens tematiska analys använder jag mig av deras artikel för att studera Furuhjelms sociala roll, som utdagas ur brevmaterialet och de åtta teman som tidigare presenterats. Vidare skriver Dietze och Naumann att ett transnationellt aktörskap och dess aktivitet över rumsliga och sociala gränser kan studeras efter att aktörens sociala arena och roll identifieras. Därför är analysen indelad i två delar för att definiera Furuhjelms sociala arena och roll.[13] Genom att kombindera de två ovanstående teoretiska referensramarna ämnar avhandlingens analys också att påvisa kontinuiteten i Furuhjelm transnationella aktörskap i de internationella rösträttsrörelserna under åren 1907–1937.

1.4 Material och avgränsning

Avhandlingens källmaterial består av Annie Furuhjelms brevsamling som finns i handskriftsamlingarna vid Åbo Akademis bibliotek. Majoriteten av samlingen utgörs av brev skrivna till Furuhjelm allt från 1870-talet fram till år 1937. Utav den totala mängden material på 15 volymer använder jag mig av utvalda brev skrivna under åren 1907–1937 ur volymerna 1–6. Detta beror på att avhandlingen fokuserar på innehållet som tangerar rösträttsrörelserna. Därför exkluderas volymer med privata brev från Furuhjelms familje- och vänskapskrets. Jag har valt att avgränsa mig till en period om 30 år med början år 1907 då rösträttsreformen i storfurstendömet Finland verkställdes i praktiken. I och med reformen erhöll storfurstendömet Finland en särskild demokratisk status i Europa eftersom kvinnorna erhöll fulla politiska rättigheter. Perioden för avhandlingen avslutas vid tiden för Annie Furuhjelms bortgång år 1937.[14]

Särskilda kriterer avgör vilka brev som inkluderas i avhandlingen. Det

[12] Antje Dietze & Katja Naumann (2018), Revisiting transnational actors from a spatial perspective, European Review of History: Revue européenne d'histoire, 25:3–4, s. 418–421. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13507486.2018.1439892>. 21.1.2019.
[13] Dietze & Naumann, s. 418–420.
[14] Åbo Akademis bibliotek, Handskriftsamlingarna, Furuhjelm, Annie, volym 1–6.

är framför allt Furuhjelms korrespondens med internationella rösträttsrörelsers organistationer som används. I samlingen finns också korrespondens med internationella kvinnoorganisationer som äger rum under samma tidsperiod, men eftersom kvinnorörelserna och rösträttsrörelserna inte arbetade tillsammans ingår de inte i avhandlingens källmaterial. Vidare är det källmaterialets dominerande brevväxling med internationella rösträttsorganisationer som används i avhandlingens tematiska analys. Den dominerande korrespondensen är engelskspråkig, och skriven av representanter för bland annat den internationella rösträttsalliansen. Den resterande korrespondensen är skriven på de nordiska språken, franska, tyska, ryska och används tillsammans med den mer förekommande brevväxlingen i analysen av korrepsondensens omfattning. De internationella rösträttsorganisationer som korresponderade mest med Furuhjelm bidrar med de brev som ingår i avhandlingens tematiska analys.[15]

Korrespondensen som används i avhandlingen består nästan uteslutande av kvinnor inom rösträttsorganisationer, med undantag för tre brevväxlingar med män rörande rösträttsrörelser. Således inkluderas även män i rösträttsfrågan trots att de är få till antalet.[16]

Två av Annie Furuhjelms memoarer fungerar som kompletterande källmaterial i denna avhandling. Furuhjelm författade själv fyra egna böcker under sin livstid. *Gryningen: Efterlämnade minnen ur kvinnorörelsens historia*[17] som publicerades 1939 två år efter hennes död. I memoarerna får läsaren följa Furuhjelms minnen av kvinno- och rösträttsrörelserna ur hennes perspektiv, och i memoarerna introduceras hennes finländska respektive utländska kollegers arbete för läsaren. Det halvfärdiga verket som kompletterades av förlaget innan publicering, är självfallet färgat av Furuhjelms egna intryck. I bakgrundskapitlet bidrar memoarerna ändå med en intressant inblick i förrättade möten och kongresser såväl inrikes som internationellt, och används således för att lyfta fram Furuhjelms intryck av den internationella verksamheten. I bakgrundskapitlet använder jag mig också av Furuhjelms år 1932 publicerade memoarer *Människor och öden*[18] som täcker hennes släkt- och familjehistoria, och således bidrar med inblick i hurdan hennes uppväxt var.

[15] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 1–6.
[16] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 1–6.
[17] Annie Furuhjelm, *Gryningen: Efterlämnade minnen ur kvinnorörelsens historia*, (Helsingfors 1939).
[18] Annie Furuhjelm, *Människor och öden*, (Helsingfors 1932).

Dessa memoarer är liksom de föregående färgade av Furuhjelms personliga intryck av historien, men samtidigt ger memoarerna en intressant inblick i hennes uppväxt.

1.4.1 Forskningsetik

Breven avviker i vissa avseenden från varandra, i och med att avsändarnas förhållande till mottagaren Furuhjelm varierar. Breven skrivna i verksamhetsärenden besitter ofta artighetsformalia men kan även inneha oformella mer vänskaplighetsgrundade och personliga tilltal. Med andra ord är det viktigt att retoriken beaktas i analysen. Det uppstår också en fråga om forskningsetik och huruvida namnen på brevskrivarna borde få vara anonyma då jag hänvisar till breven.

Kirsi Vainio-Korhonen skriver i sin artikel *Vastuullinen historia* om den etiska problematiken då forskare använder sig av brevmaterial. Ofta är brevens innehåll ursprungligen menat för två parter, avsändaren och mottagaren. Brev kan innehålla känsligt material såsom frågor om hälsa, sexualitet, religion och politiska preferenser. Avsändaren vänder sig många gånger till mottagaren med tankar och ärenden som hen aldrig skulle tänka sig att dela med sig offentligt. Brevskrivaren trodde högst antagligen heller inte att hens brev skulle offentliggöras och bli föremål för forskning. Vainio-Korhonen betonar också att forskaren besitter det slutgiltiga etiska ansvaret, eftersom det är denna som bearbetar och bygger upp en uppfattning kring brevmaterialet. Avsändaren och mottagaren besitter inte längre möjligheten att kontrollera innehållet i samband med att en tredje part, forskaren, tar del i det.[19]

Frågan är då hur jag i min avhandling väljer att bemöta denna problematik? Avsändarna i det brevmaterial som figurerar i min tematiska analys var offentliga personer som aktivt arbetade inom rösträttsrörelserna och de är omnämnda i historieskrivningen. Därför anonymiserar jag inte avsändarna i avhandlingens analys. Vainio-Korhonen fortsätter sin diskussion med att motivera för namnanvändning. Med exempel ur sin egen forskning om prostituerade kvinnor i Åbo under 1800-talet, beskriver Vainio-Korhonen hur forskningsobjekten kan respekteras samtidigt som deras namn offentliggörs via forskningen. Detta görs genom att beskriva deras livsöden på ett så mångfacetterat sätt som möjligt, och på så vis möjliggöra

[19] Kirsi Vainio-Korhonen, 'Vastuullinen historia', *Historiantutkimuksen etiikka*, toim. Satu Lidman m.fl., (Helsinki 2017), s. 41–42.

sympatisering hos den nuvarande läsaren för forskningsobjektets val och handlingar. Med andra ord ville Vainio-Korhonen undvika att studera och döma kvinnorna i sin forskning ur det dåvarande samhällets synvinkel. I stället valde hon att återberätta deras historia med inställningen att det handlade om konventionella och acceptabla kvinnor av sin tid, i syfte att undvika att gömma kvinnor i historien.[20]

I analysen måste materialet också kontinuerligt placeras i en historisk kontext. Detta beror på att rösträttsrörelsens verksamhet och nätverk befunnit sig i ständig förändring tillsammans med de samhälleliga omständigheterna. Inom ramen för avhandlingens tidsperiod har till exempel ett flertal världsliga intriger ägt rum.

1.5 Forskningsläge

Forskning om kvinno- och rösträttsrörelsernas historia är tillgänglig såväl nationellt som internationellt. Vissa aktörer inom rörelserna är mer omskrivna än andra och bland dem figurerar Annie Furuhjelm, vilket trots sina insatser nämns ytterst sparsamt i dagens finländska historieskrivning. Detsamma kan sägas om litteratur kring det internationella samarbetet inom rörelserna, då även den är begränsad i den finländska forskningen. I detta forskningsläge presenterar jag tidigare forskning i ämnet, och en del av den litteraturen används i avhandlingen. Inledningsvis presenterar jag svenskspråkig forskning om Annie Furuhjelm, för att sedan gå över till den engelskspråkiga som representerar det internationella forskningsläget.

Jubileumsantologin *Feminister i farten*[21] skildrar Annie Furuhjelms karaktär och närvaro i kvinnorörelsen genom Henrika Zilliacus-Tikkanens biografiska artikel *Annie Furuhjelm – från herrgårdsfröken till kvinnosakskvinna.* Zilliacus-Tikkanen skildrar Furuhjelms liv som aktivist, journalist, riksdagsledamot och frontfigur för den finländska kvinnorörelsen. Zilliacus-Tikkanen använder också henne som infallsvinkel i sin beskrivning av rösträttsrörelsens start i Finland, hur den allmänna rösträtten erhålls i och med lantdagsordningen 1906 och hur Svenska Kvinnoförbundet grundas.

Teresa Rosenlund erbjuder också en biografisk inblick i Furuhjelms liv,

[20] Vainio-Korhonen, toim. Lidman m.fl., s. 44–45.
[21] Henrika Zilliacus-Tikkanen, 'Annie Furuhjelm – från herrgårdsfröken till kvinnosakskvinna', red. Johanna Aminoff-Winberg m.fl., *Feminister i farten: 100 år av kvinnopolitik i Svenskfinland*, (Helsingfors 2007), s. 36–60.

och gör så med särskilt fokus på hennes verksamhet som journalist i sin bok *Tre kvinnor - tre pennor: Studie av Fredrika Runebergs, Adelaïde Ehrnrooths och Annie Furuhjelms journalistiska insatser i den finlandssvenska dagspressen*[22]. Rosenlunds presshistoriska undersökning ger en insikt i Furuhjelms journalistiska intryck från sin tid som Londonkorrespondent för *Nya Pressen*, ett uppdrag som inledde Furuhjelms relation till rösträttsrörelserna i Storbritannien.

Kvinnorna i riksdagen[23] av Irma Sulkunen, Maria Lähteenmäki och Aura Korppi-Tommola ger en detaljerad beskrivning av kvinnornas väg in i lantdagen och senare även i riksdagen. Verket bidrar bland annat med såväl inrikes- som utrikesperspektiv i kvinno-och rösträttsrörelsen. Inrikes- och utrikesperspektiv kring kvinno- och rösträttsrörelsen omskrivs också i antologin *Suffrage, Gender and Citizenship: International Perspectives on Parliamentary Reforms*[24]. Verket består av tjugotvå artiklar som tillsammans beskriver rösträttsrörelserna ur ett globalt perspektiv. I antologin bidrar Irma Sulkunen och Minna Harjula med två artiklar om Finlands lantdagsordning och rösträttsreform 1906 ur ett internationellt perspektiv och redogör för hur storfurstendömets allmänna rösträtt artade sig i praktiken.

I antologin *Biography, Gender and History: Nordic Perspectives*[25] skriver Tiina Kinnunen i sin artikel om det skiftande systerskap som existerade mellan kvinnorörelsens främsta verksamhetsledare. Detta gör Kinnunen genom att jämföra kvinnoretoriken hos Alexandra Gripenberg och Ellen Key, och hur meningsskiljaktigheter kring feminismen idkades under deras samtid[26]. I denna avhandlings brevmaterial studeras också ett internationellt systerskap som är mångdimensionellt. Eeva Kotiojas biografiska doktorsavhandling från 2018 *Uskallus puhua: Sukupiiri ja sosiaalinen pääoma Adelaïde Ehrnroothin yhteiskunnallisen toiminnan mahdollistajina* är en finländsk avhandling med liknande teman som denna avhandling. Kotioja studerar feministen och politikern Adelaïde Ehrnrooths sociala verksamhet som adelskvinna och hur hon använde familjeresurser till sin fördel i den

---

[22] Teresa Rosenlund, *Tre kvinnor – tre pennor: studie av Fredrika Runebergs, Adelaïde Ehrnrooths och Annie Furuhjelms insatser i den finlandssvenska dagspressen*, (Helsingfors 1998).
[23] Irma Sulkunen mfl., *Kvinnorna i riksdagen*, (Helsingfors 2008).
[24] Irma Sulkunen, 'Suffrage, Nation and Citizenship – The Finnish Case in an International Context', Irma Sulkunen m.fl. (ed.), *Suffrage, gender and citizenship: interational perspectives on parliamentary reforms*, (Newcastle upon Tyne 2009).
[25] Tiina Kinnunen, 'Fighting Sisters': A comparatice biography of Ellen Key (1849–1929) and Alexandra Gripenberg (1857–1913) in the contested field of European feminisms', Erla Hulda Halldórsdóttir m.fl. (red.), *Biography, Gender and History: Nordic Perspectives*, (Turku 2016).
[26] Kinnunen, red. Halldórsdóttir mfl., s. 148.

egna politiska verksamheten. Detta gör Kotioja med liknande källmaterial som används i denna avhandling, nämligen genom att studera brevkorrespondens som Ehrnrooth fört med familj, vänner och kolleger.[27]

Finländsk litteratur om den finländska kvinno- och rösträttsrörelsen är däremot ofta begränsad till just inrikesperspektivet. Finland omskrivs sällan i transnationella omständigheter när det handlar om rösträttsarbete eller andra kvinnosaksärenden. Furuhjelms representation är däremot inte obefintlig, utan går att hitta i den internationella historieskrivningen. Internationellt omnämns Furuhjelm regelbundet i samband med Finland och dess framgångar i kvinnosaksfrågor, och framförallt som europeisk föregångare i kvinnlig rösträtt. Detta kan exemplifieras med Ryssland historikern Rochelle Goldberg Ruthchilds bok *Equality and Revolution: Women's Rights in the Russian Empire, 1905–1917* som bidrar till det historiska narrativet kring kampen om politiska rättigheter i ryska kejsardömet. Ruthchild gör detta genom att positionera Finland som huvudaktör för rösträttsrörelsen i kejsardömet framom den mobilisering av kvinnor som ägde rum i Polen och Ukraina. I boken tituleras Furuhjelm som ”the Finnish feminist leader”[28] och ansiktet utåt som internationell representant för sitt hemland. Vidare beskriver Ruthchild Finland enligt följande: ”Finland was peripheral to the central battleground of the global feminist movement”.[29] Detta pekar på att Finland i historieskrivningen uppmärksammas mera av internationella forskare än av inhemska, och i detta sammanhang omnämns Furuhjelm regelbundet som Finlands representant.

De internationella kvinno- och rösträttsrörelserna är också mer omskrivna i utländsk forksningsklitteratur och frågan kring organisationernas transnationalitet är väl omdiskuterad. Leila J. Rupp skriver om kvinnoorgnisationers transnationella verksamhet i boken *Constructing Internationalism: The Case of Transnational Women's Organizations*. Rupp diskuterar och reflekterar kring hur kvinnor började mobilisera sig för kvinnosaksfrågor vid sekelskiftet 1900, och i samband med detta hur en gränsöverskridande kollektiv identitet började bildas kvinnorna emellan. Samma författare har även skrivit artikeln *Challenging Imperialism in International Women's Organizations, 1880–1945*. Rupp diskuterar

[27] Eeva Kotioja, *Uskallus puhua: Sukupiiri ja sosiaalinen pääoma Adelaïde Ehrnroothin yhteiskunnallisen toiminnan mahdollistajina*, (Helsingin yliopisto 2018).
[28] Rochelle Ruthchild, *Equality and Revolution: Women's Rights in the Russian Empire, 1905–1917*, (Pittsburgh 2010), s. 84.
[29] Ruthchild, s. 9–10, 84, 86.

hur utomeuropeiska kvinnor som en del av den kolonialiserade världen förhöll sig till att representeras av kvinnor tillhörande de imperialistiska nationerna, och J. Rupp frågar sig huruvida det verkligen var en kvinnorörelse utan gränser.[30]

Utöver de två ovanstående verken bidrar den svenska doktorsavhandlingen *Formering för offentlighet: Kvinnokonferenser och Svenska Kvinnornas Nationalförbund kring sekelskiftet 1900* med insikt i kvinnoorganisationernas sammanträden, men ur det svenska perspektivet. I sin avhandling redogör Lovisa af Petersen för tre kvinnokonferenser varav två omnämns i det brevmaterial som denna avhandling utgår från. Konferenserna är den internationella kvinnokonferensen 1911 och den Nordiska Kvinnosakskonferensen 1916.[31]

[30] Leila J. Rupp, 'Challenging Imperialism in International Women's Organizations, 1880–1945', ed. Barbara Ryan, *Identity Politics in the Women's Movement*, (New York 2001), s. 245.
[31] Lovisa af Petersen, *Formering för offentlighet: Kvinnokonferenser och Svenska Kvinnornas Nationalförbund kring sekelskiftet 1900*, (Stockholm 2006), s. 17.

2. Bakgrund

I detta kapitel inleder jag med att presentera Annie Furuhjelm som avhandlingens huvudaktör och de finländska respektive de utländska kvinno- och rösträttsrörelserna, samt definiera relevanta begrepp. Vidare presenterar jag de två huvudsakliga internationella kvinnoföreningarna med fokus på deras etablering och verksamhetssyfte. Sedan går jag igenom de internationella rösträttskonferenser och -kongresser som ägde rum under den tidsperiod avhandlingen behandlar. Kapitlets syfte är att klargöra namn, termer, händelser och organisationer som utgör bakgrunden till det brevmaterial som ingår i avhandlingens analys.

2.1 Kvinnosakskvinnan Annie Furuhjelm

I denna presentation av Annie Furuhjelm behandlar jag hennes liv som kvinnosakskvinna ur ett biografiskt perspektiv, genom att beskriva delar av hennes ungdom, hennes första tid inom den internationella rösträttsalliansen ända till hennes sista levnadsår 1937.

Annie Furuhjelm spenderade som nämnt i inledningen sin barndom utanför Finland för att sedan tillbringa resten av sin ungdom vid familjeherrgården Hongola i Finland. I sina memoarer *Människor och öden* beskriver Furuhjelm sin uppväxt som familjenära och lycklig. Modern Anna Furuhjelm, före detta von Shoultz, beskrivs som familjens centrum och hon var mån om de bibliska texterna. På Hongola undervisades Furuhjelm av två guvernanter, varav den ena var fransk och den andra tysk. Med andra ord talade Furuhjelm flytande såväl det franska som det tyska språket eftersom bägge guvernanterna undervisade uteslutande på de två språken. Furuhjelms språkkunskaper bidrog givetvis till hennes möjligheter att arbeta med diverse internationella rösträttsrörelser.[32]

Som 14-åring forsatte Furuhjelm sin skolgång vid den Tyska flickskolan i Helsingfors. Fokus i undervisningen låg på levande språk, matematik, sång och handarbete. Furuhjelm beskriver i sina memoarer sitt intresse för inlärning och behovet av mer utmanande undervisning.

> Jag kan dock inte neka, att jag längtade efter en solidare kost, efter en fördjupning av undervisning på helt andra linjer än dem som bjödos unga

[32] Furuhjelm, *Människor och öden*, s. 249–250, 252–253.

> flickor på sjuttiotalet. [---] Jag drömde om någonting som jag kallade 'utvecklingstimmar'. Föredrag med diskussion, som de lärare, vilka kände sig härtill kallade, skulle hålla med klasserna. Mycket annat i den stilen myllrade i min hjärna.[33]

Med andra ord hade Furuhjelm ambition för att fortsätta utbilda sig och ville gå ytterligare ett år i flickskolan i Fredrikshamn, men nekades detta av sin far Hampus Furuhjelm. I stället flyttade Annie Furuhjelm tillbaka till Hongola där hon började undervisa sin syster och andra ungdomar, och detta menar hon tillfredsställde hennes behov av att göra nytta. Furuhjelm gick bland annat en sjukskötarkurs för att i Hongola kunna ansvara för lättare vård, på grund av att herrgården var avlägsen och det därför kunde vara svårt att få tag på läkare[34]. På fritiden ägnade hon mycket tid åt att fördjupa sina egna kunskaper och vid 18 års ålder väcktes hennes intresse för politik.[35] Hennes växande intresse för författarskapet öppnade också småningom dörrarna till journalistiken, vilket resulterade i att Furuhjelm för första gången kom i kontakt med den tidiga kvinnorörelsen.[36]

Furuhjelm har kallat kvinnorörelsen för hennes livs största upplevelse, en upplevelse som fick sin början då hon blev medlem i den då nykläckta kvinnoföreningen Kvinnosaksförbundet Unionen år 1892, vlken var en avgrening av Finsk Kvinnoförening. Furuhjelm var då runt 34 år gammal och beskriver sig själv under sin första tid som unionsmedlem på följande sätt:

> En neofyt i många avseenden. Jag hade ännu ingen erfarenhet av ett offentligt uppträdande, kände mig blyg och rädd så det förslog. Men vid Unionens möten lärde jag mig att övervinna min besvärliga blyghet.[37]

Med andra ord gav erfarenheten från hennes tid i Unionen förutsättningarna såväl personlighetsmässigt som kompetensmässigt att i framtiden knyta internationella kontakter.[38]

Drygt tio år senare deltog Furuhjelm som privatperson i det Internationella kvinnorådets (ICW) världskongress i Berlin 1904. Under kongressen tog blivande internationella rösträttsalliansen (IWSA) sina första steg i arbetet för rösträttsfrågan, som de ansåg att kvinnorådet försummade. Annie Furuhjelms verkliga

---

[33] Furuhjelm, *Människor och öden*, s. 286.
[34] Zilliacus-Tikkanen, red. Aminoff-Winberg m.fl., s. 37–38.
[35] Furuhjelm, *Människor och öden*, s. 292–296, 303.
[36] Zilliacus-Tikkanen, red. Aminoff-Winberg m.fl., s. 37–38.
[37] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 30.
[38] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 21, 30.

intresse för rösträttsfrågan växte, och hon började knyta vänskapsband med de kvinnor som senare blev hennes kolleger i den internationella rösträttsalliansen. Furuhjelm skriver: ”Ty charmen hos en internationell kongress utgöres just av detta, de nya vänskapsband man knyter med kvinnor från alla världens hörn”[39]. Furuhjelm beskriver kvinnorörelsens grundare Susan B. Anthony och hennes tal till deltagarna som en ögonöppnare. Det var också under kongressen i Berlin som Furuhjelm stiftade sin bekantskap med rösträttsalliansens grundare Carrie Chapman Catt som lovade bevilja Finlands medlemsskap i alliansen.[40]

Efter kongressen inledde Furuhjelm tillsammans med Kvinnosaksförbundet Unionen arbetet för kvinnlig rösträtt i Finland. Unionen samlades under Furuhjelms initiativ och hon förelsog att förbundet skulle ansöka om medlemskap i den internationella rösträttsalliansen, vilket understöddes av de övriga medlemmarna. Samtidigt beslöts det att Unionen skulle inleda en aktiv rösträttskampanj i Finland. Unionen hade erbjudit Finsk Kvinnoförening att samarbeta i frågan men arbetet skedde ändå på skilda håll, och Furuhjelm skriver: ”Enligt min uppfattning var det dock Unionen, som blev det ledande organet, då rösträttsfrågan stod inför sitt avgörande”[41]. En namninsamling för kvinnlig rösträtt ordnades, som enligt Furuhjelm fick ett förvånansvärt stort understöd då femtio adresser från olika delar av landet presenterades under ett rösträttsmöte. Rösträtten kom snabbt – bara tretton månader efter att det första offentliga kvinnliga rösträttsmötet hade hållits. [42]

Furuhjelms arbete för rösträtten i Finland fortsatte också efter lantdagsreformen då en centralrösträttskommittée skulle tillsättas för att säkra den beviljade rösträtten. Kvinnosaksförbundet Unionen tilldelades uppdraget att organisera kvinnorepresentanter från alla samhällsgrupper med undantag för arbetarkvinnorna som tackade nej till en plats i kommittéen. Furuhjelms roll i kommittéen var i egenskap av ordförande, och under första sammanträdet organiserades underavdelningar för landsbygden som skulle arrangera rösträttsmöten. Vid sidan av uppdraget som orfördande valde Furuhjelm att också ställa upp i lantdagsvalet för Österbottens norra valkrets, men utan resultat. Hon uteslöts trots detta inte ur politiken utan valdes till ordförande för svenska folkpartiets nygrundade

[39] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 42.
[40] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 38–42, 47–49.
[41] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 58.
[42] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 57–60, 62–67.

kvinnoförbund år 1907, Svenska Kvinnoförbundet. Hennes ordförandeskap i Kvinnoförbundet fortsatte fram till hennes bortgång år 1937. Som ordförande ansvarade Furuhjelm för förmedlingen av svenska kvinnosaksfrågor till svenska folkpartiet och lantdagen. Det dröjde till 1914 innan Furuhjelm tog del av den finländska politiken till fullo, då hon blev invald i lantdagen för Nylands valkrets för att sedan även sitta i riksdagen 1917–1923 och 1927–1929 som ledamot för svenska folkpartiet.[43]

Fastän den allmänna rösträtten i Finland hade säkrats och Furuhjelm kunde idka fullt politiskt medborgarskap i sitt hemland, dämpades inte hennes intresse för att i andra delar av världen fortsätta förverkliga det som Finland uppnått. Furuhjelm beskriver känslan på följande vis: ”Utöver arbetet i det egna landet behövde jag den stimulans bekantskapen med nya människor och samlandet av nya idéer kan skänka, och den fick jag på de stora världskongresserna, där jag sammanträffade med meningsfränder från större förhållanden”.[44] Furuhjelms engagemang synliggörs genom hennes uppdrag som viceordförande för den internationella rösträttsalliansen, en post som tilldelades henne innan Finland officiellt gått med i alliansen. Furuhjelms verksamhet inom alliansen fortsatte till hennes bortgång.[45] I avhandlingens analysdel presenteras hennes internationella aktörskap mer ingående.

2.1.1 Finlands kvinno- och rösträttsrörelser

Den allmänna rösträtten i storfurstendömet Finland år 1906 var inte endast ett resultat av Rysslands oroliga inrikespolitik. Kravet på en rösträttsreform behövde uppstå för att överhuvudtaget kunna godkännas. Den konservativa ståndslantdagen representerade den mindre delen av befolkningen samtidigt som den nya medelklassen och arbetarklassen ökade i omfattning. Framväxten av folkrörelser som krävde politisk representation blev allt vanligare. Arbetarrörelsen talade för jämlik rösträtt männen emellan och kvinnorörelserna för kvinnornas rätt till politiskt medborgarskap likvärdigt männens. Med andra ord var kvinnornas ursprungliga mål inte den allmänna rösträtten utan i stället en på rösträtt jämlika grunder med männen. Börd och ekonomi skulle alltså reglera det politiska medborgarskapet. Inledningsvis var

[43] Zilliacus-Tikkanen, red. Aminoff-Winberg m.fl., s. 52, 54–57.
[44] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 117.
[45] Zilliacus-Tikkanen, red. Aminoff-Winberg m.fl., s. 50.

kvinnoorganisationerna inte särskilt populära bland kvinnor utan i stället lockades majoriteten till andra folkrörelser, såsom arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen. Detta på grund av att den organiserade kvinnorörelsen inledningvis endast tilltalade kvinnor av högre klass.[46]

Kvinnors delaktighet i en kvinnoorganisation var inte heller någon självklarhet för många kvinnor. Vilka huvudsakliga kvinnoföreningar fanns då att tillgå i Finland under början på 1900-talet? Tre av de fyra huvudsakliga föreningarna har redan nämnts i detta kapitel, och den allra första kvinnoföreningen i Finland var den borgerliga föreningen Finsk kvinnoförening (Suomen naisyhdistys) som grundades år 1884. Föreningen grundades i samband med att nationalistiska rörelsen inleddes. Linjen för föreningen var kvinnors rätt i samhället men med rösträtten exkluderad. I stället var skolgång och utbildning det dominerande ärendet inom föreningen. Föreningen ville möjliggöra tillgång till samma utbildning som männen samt inneha tjänster inom den högre utbildningen, till exempel vid universitet. Föreningen var tvåspråkig men med en koppling till finska partiet och föreningens verksamhet fortsätter som finskspråkig idag.[47]

I Furuhjelms memoarer skildras uppkomsten av Kvinnosaksförbundet Unionen år 1892 som ett resultat av en ”djupgående schism inom Finsk Kvinnoförening”[48]. Somliga medlemmar upplevde styrelsen inom Finsk kvinnoförening som enväldig, vilket begränsade föreningens arbete[49]. Unionen blev som känt ledande i rösträttsfrågan och tilldelades ansvaret att förverkliga utövandet av rösträtten i praktiken genom dess uppgift att etablera den tidigare nämnda centralrösträttskommittén[50]. Unionen är fortsättningsvis verksam idag och hade år 2011 omkring 2000 medlemmar som arbetar för att uppmärksamma kvinnofrågor i samhällets olika sektorer.[51]

I syfte att verka för de svenskspråkiga kvinnornas del grundades det Svenska Kvinnoförbundet år 1907 som ett politiskt organ till svenska folkpartiet. Arbetet skedde inledningsvis utgående från partiets agenda men förbundet kom senare

---

[46] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 64–65.
[47] *”Suomen Niasyhdistys”*, Uppslagsverket Finland webbsida <https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-SuomenNaisyhdistys>. 30.1.2019.
[48] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 21.
[49] *”Unionen”*, Uppslagsverket Finland webbsida <https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-Unionen>. 30.1.2019.
[50] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 57–58, 66–67.
[51] *”Unionen”*, Uppslagsverket Finland webbsida <https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-Unionen>. 30.1.2019.

att idka en mer kvinnoinriktad politik såväl kulturellt som politiskt oberoende av samhällsklass. Kvinnoförbundets mål var alltså att främja den svenskspråkiga befolkningens status och förverkliga de svenskspråkiga kvinnornas möjligheter till politisk verksamhet.[52] Samma år grundades kvinnosaksorganisationen Suomalainen naisliitto, som till skillnad från Finsk kvinnoförening och Svenska Kvinnoförbundet var politiskt oberoende med undantag för mindre kopplingar till det konstitutionella ungfinska partiet. Med andra ord var föreningen progressiv, och förespråkade kvinnors rätt till jämlikhet och möjligheter att uttrycka sig i samhällsfrågor.[53]

De socialistiska arbetarkvinnornas utanförskap i de borgerliga kvinnosakskvinnornas verksamhet resulterade i deras frånvaro i kvinnoorganisationerna. År 1900 grundades därför Arbetarkvinnoförbundet, Tyläisnaisliitto, som utgjorde den socialistiska kvinnorörelsen.[54] Att få igenom en rösträttsreform var ett mål redan sju år innan Arbetarkvinnoförbundet grundades, på grund av att arbetarorganisationerna fick stöd av socialisterna som redan arbetade för rösträttskraven. År 1899 publicerade Finlands arbetarparti ett program där en rösträttsmotion lades fram som krävde allmän rösträtt för alla medborgare som var 21 år fyllda. Kvinnorösträtten var trots det en sekundär fråga men kom att bli en nödvändighet för att lyckas med nedbrytningen av ståndssamhället, och föreskpråkades därför av arbetarrörelsen.[55] Intressefördelningen bland samhällets kvinnor under 1900-talets början är dessvärre lite omtalad, på grund av brist på uppmäkrsammande av Arbetarkvinnoförbundet i Finland.

Det existerade också ideologiska meningsskiljaktigheter mellan de finländska rösträtts- och kvinnorörelserna. Furuhjelm beskriver denna polemik i sina memoarer genom att återge den tyska feministen Marie Stritts[56] förklaring på detta under kongressen i Berlin år 1904:

---

[52] Ann-Catrin Östman, 'Ett svenskt systerskap och olika medborgarskap? Agrara kvinnor och Kvinnoförbundets politiska agerande 1900–1940', red. Johanna Aminoff-Winberg m.fl., (Helsingfors 2007), s. 61–63.
[53] *"Suomalainen Naisliitto"*, Uppslagsverket Finland webbsida <https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-SuomalainenNaisliitto>. 30.1.2019.
[54] *"Kvinnorörelser"*, Uppslagsverket Finland webbsida <https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-Kvinnoroerelser>. 31.1.2019.
[55] *"Historisk bakgrund"*, Riksdagen webbsida <https://www.eduskunta.fi/SV/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/110-ar-kvinnlig-rostratt/Sidor/historisk-bakgrund.aspx>. 30.1.2019.
[56] *"Marie Stritt"*, Nationalencyklopedin webbsida <https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/marie-stritt>. 30.1.2019.

> Ty den fråga hon berörde i sitt anförande utgör vattendelaren mellan de olika riktningarna inom kvinnorörelsen, som även nu skiljer dess anhängare i tvenne läger. Den ena falangen anser, att kvinnorna inte ha någon på den inneboende naturen grundad olikhet med mannen, utan påstår, att skillnaden mellan man och kvinna helt och hållet är konstlad och endast utgör en produkt av uppfostran, i vilken det kvinnliga s.k. mindervärdighetskomplexet är förankrat. Den andra falangen anser, att just olikheten mellan man och kvinna utgör det mest vägande argumentet för att tillerkänna kvinnan full utvecklingsfrihet och rätt och plikt att deltaga i det offentliga livet.[57]

De två falangerna som beskrivs ovan är den så kallade särarts- respektive likhetsfeminismen som separerade kvinnosakskvinnorna i deras arbete i såväl Finland som internationellt. Tiina Kinnunen poängterar att det därför är nödvändigt att tala om feminism i plural, på grund av den ideologiska polemiken bland de tidigt framstående kvinnosakskvinnorna[58].

Denna olikhet inom feminismen existerar än idag och är viktig för förståelsen av rösträtts- och kvinnorörelserna. Särartsfeminismen, där den svenska författarinnan Ellen Key var dominerande, utgår från att arbetet för kvinnors jämlikhet med männen måste beakta män och kvinnors biologiska olikheter.[59] Likhetsfeminismen anser i sin tur att män och kvinnor är individuellt olika men inte som samhällsmedborgare. Den sistnämnda blev under 1900-talets andra hälft den dominerande feministiska inriktningen och Annie Furuhjelm klassificeras som hörande till den sistnämnda.[60]

Frågan om hur kvinnorna skulle förverkligas som medborgare uppstod strax efter lantdagsvalet 1907 i Finland. Därmed synliggjordes den ideologiska schismen även inom den finländska kvinnorörelsen. De konservativa borgerliga kvinnosakskvinnorna följde ofta särartsfeminismen och ansåg bland annat att kvinnans nya roll som politisk medborgare skulle förverkligas genom att märka ärenden såsom nykterhet, fattigvård och sedlighet med en samhällsmoderlig stämpel. Arbetar- och allmogekvinnan lämnades ofta utanför de borgerliga kvinnornas politik. Detta kallar Irma Sulkunen för ett tudelat systerskap, som syftar på det ojämlika engagemanget

---

[57] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 43–44.
[58] Kinnunen, ed. Halldórsdóttir m.fl., s. 143–146.
[59] *”Särartsfeminism”*, Nationalencyklopedin webbsida <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/s%C3%A4rartsfeminism>. 21.11.2018.
[60] *”Likhetsfeminism”*, Nationalencyklopedin webbsida <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/likhetsfeminism>. 21.11.2018.

inom den finländska kvinnorörelsen.[61]

Rösträttsreformen resulterade i en markant ökning av rösträttsberättigade, något som för den politiska eliten var oönskat i den bemärkelsen att även männen erhöll den jämlika rösträtten. Då det första valet av enkammarlantdagen hölls år 1907 fylldes 19 platser av kvinnor med det socialdemokratiska partiet som majoritet. I och med detta representerade storfurstendömet Finland den europeiska befolkning med de främsta demokratiska rättigheterna.[62]

2.2 Begreppsdefinition

Inför avhandlingens analys bör centrala begrepp för temat definieras. Inledningsvis definieras begreppet ”folkrörelse” i och med att det är ett paraplybegrepp för de övriga begreppen. Nationalencyklopedin definierar folkrörelse som en ”gruppbildning med en anslutning som omfattar breda samhällskikt med demokratisk organisation och ofta ideella syften [---]”[63]. Att ingå i en folkgrupp innebär dessutom att ingå i en viss gemenskap, en ”kollektiv identitet”.

Pernilla Jonsson och Silke Neunsinger beskriver uppkomsten av en ”kollektiv identitet” som ett resultat av samhället där diskurser, kommunikation, symbolik kategoriserar befolkningen. Jonsson och Neunsinger påpekar däremot att en rekrytering för inkludering sker genom det egna sociala nätverket. Detta eftersom det underlättar bildandet av den kollektiva identiteten, och på grund av att kommunikationen inom gruppen är avgörande för vem som ska fungera som aktör för gruppen.[64] Den kollektiva identiteten bland kvinnosakskvinnorna är tydligast vid de konferenser och kongresser som hölls av såväl internationella kvinnorörelsen som den internationella rösträttsalliansen. Lovisa af Petersen beskriver hur den kollektiva identiteten formas och tar sig uttryck genom de föredrag och mottagningar som arrangerades i samband med konferenser, bland enande symboler, blommor och färger. Petersen menar att interaktion mellan interna och externa poler, bestående av

---

[61] Östman, red. Aminoff-Winberg m.fl., s. 89–91.
[62] Irma Sulkunen, red. Irma Sulkunen m.fl., *Suffrage, gender and citizenship*, s. 83, 88–93.
[63] *”Folkrörelse”*, Nationalencyklopedin webbsida <https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/ordbok/svensk/folkr%C3%B6relse>. 22.11.2018.
[64] Pernilla Jonsson, Silke Neunsinger, *Gendered Money: Financial Organization in Women’s Movements, 1880–1933*, (New York 2011), s. 4.

den vanliga kvinnan och de celebra kvinnosakskvinnorna, bidrog till bildandet av den kollektiva identiteten under konferenserna.[65]

”Kvinnorörelse” definieras som en folkrörelse bestående av en specifik kvinnlig kollektiv identitet. Detta eftersom en kvinnorörelse enligt Nationalencyklopedin definieras som en ”frivillig samverkan i syfte att upphäva kvinnors underordnade samhällställning”[66] och därmed kan klassas som en organisation med demokratiska mål. Den kollektiva identiteten inom en kvinnorörelse varierar beroende på kvinnorörelsens medlemmar, men att vara kvinna fungerar som en kollektiv identitetsfaktor för dem alla.

Begreppet ”feminism” är ett mångfacetterat begrepp idag. Innebörden bakom att kalla sig själv för feminist har blivit betydligt bredare idag än för feminismens första kvinnor vid sekelskiftet 1900. Nationalencyklipedin definierar begreppet feminism som en såväl teoretisk som politisk rörelse, där grundtanken är att kvinnor i många avseenden inte är jämställda med mannen. Målet är således att uppnå jämställdhet mellan könen men inte nödvändigtvis i samma omfattning som hos de tidiga feministerna. Som tidigare nämnt utgjordes feminismen av särartsfeminister under rörelsens första tid, där de biologiska skillnaderna beaktades i fråga om vilka jämställdhetsfrågor som upplevdes vara aktuella. Likhetsfeminismen som upplevde att de biologiska skillnaderna var irrelevanta i arbetet existerade samtidigt som den föregående. Däremot dröjde det till 1900-talets andra hälft innan likhetsfeminismens principer blev den dominerande av de två inriktningarna.[67]

Begreppet ”suffragett” behöver också klargöras i denna avhandling, på grund av att Furuhjelm inte enbart hade kontakt med kvinnliga rösrättsaktivister utan även med den mer radikala gruppen som benämnde sig som suffragetterna. Det engelska ordet ”suffrage” hänvisar till rösträtt men ”suffragette” innefattar inte alla kvinnor som arbetade för kvinnlig rösträtt. De kvinnor som tillhörde denna radikala gruppering var medlemmar av Women’s Social and Political Union som grundades år 1903. Suffragetterna var främst aktiva i Storbritannien, och tog bland annat till militanta medel i sitt arbete för rösträttsfrågan och flera framstående suffragetter

---

[65] af Petersen, s.137.
[66] *”Kvinnorörelse”*, Nationalencyklopedin webbsida <https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kvinnor%C3%B6relse>. 22.11.2018.
[67] *”Feminism”*, Nationalencyklopedin webbsida <https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/feminism>. 14.1.2019.

fängslades av den orsaken.[68] Som våldsammast var suffragetterna 1912, då de försökte anlägga en brand vid Theatre Royal i Dublin under en matinéföreställning[69].

Hand i hand med avhandlingens syfte att synliggöra Furuhjelms internationella aktörskap aktualiseras även begreppet ”internationalism”. Termen som talar för att åstadkomma samhällsförändrande ändamål oberoende av statlig inblandning, blir aktuell då de internationella kvinnorörelserna studeras.[70] Lovisa af Petersen synliggör i *Formering för offentlighet* hur nationalismen spelade roll på den internationella arenan, och gör det genom att studera de internationella kvinnokonferenserna. Af Petersen poängterar i detta sammanhang bruket av nationella symboler och seder i internationella sammanhang, till exempel då Sverige var värdland för den Internationella kvinnokonferensen 1911 där de svenska representanterna bar folkdräkt samt bjöd på folkdans.[71]

2.3 Internationella kvinno- och rösträttsorganisationer

Kvinnornas inträde på den politiska arenan kan spåras tillbaka till år 1840. Då avvisades amerikanerna Elizabeth Cady Stanton och Lucretia Mott till läktaren under deras närvaro vid världskongressen i London för upphörandet av slaveriet. Furuhjelm beskriver i sin bok *Gryningen* händelsen som en skymf vilken sporrade till ett möte i delstaten New York år 1848. Under mötet undertecknades en begäran av drygt hundra män och kvinnor där de vädjade om kvinnors rätt till högre utbildning, tillträde till universitet och ämbeten, lika lön för utfört arbete, samt jämlik rätt till barn för såväl man som hustru. Vid samma möte talade Stanton för kvinnors rätt till politiskt medborgarskap. Mötet i fråga kan tolkas som begynnelsen till kvinnorörelsens internationella arbete. Med andra ord härstammar det organiserade kvinnosaksarbetet från Förenta staterna i och med grundandet av The National Woman Suffrage Association 1869. Den senare organisationen grundades av Elizabeth Cady Stanton och det internationella kvinnoförbundets ordförande Susan B. Anthony.[72]

---

[68] *”Suffragett”*, Nationalencyklopedin webbsida <https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/suffragett>. 14.1.2019.
[69] *”Suffragettes, violence and militancy”*, artikel av Fern Ridell 6.2.2018, British Library webbisda <https://www.bl.uk/votes-for-women/articles/suffragettes-violence-and-militancy>. 15.1.2019.
[70] *”Internationalism”*, Nationalencyklopedin webbsida <https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/internationalism>. 15.1.2019
[71] af Petersen, s. 154.
[72] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 14–17.

I början på 1900-talet fanns det två huvudsakliga kvinnoorganisationer. The International Council of Women, det internationella kvinnorådet som fortsättningsvis är verksamt och var den första internationella kvinnoorganisationen. Kvinnorådet grundandes på initiativ av den ovan nämna Susan B. Anthony i Washington D.C. år 1888. Rådet uppstod som en del av den folkreaktion på industrisamhällenas orättvisor, vilka gav upphov till flera olika folkrörelser.[73]

Annie Furuhjelm beskriver i sina memoarer hur kvinnorådet var startpunkten för ett internationellt kvinnoarbete och hur det som urpsrungsorganisation sporrade kommande formeringar, till exempel den internationella rösträttsalliansen, International Woman Suffrage Alliance. Det internationella kvinnorådet expanderade stadigt och bestod redan år 1904 under Berlinkongressen av 20 medlemsländer, men trots detta uppfyllde inte kvinnorådet alla medlemmars förväntningar. Kravet för länder som ville bli medlemmar i rådet var att de skulle ingå i ett nationalförbund som endast kunde bildas om det fanns sju föreningar på samma ort som tillsammans hade rätt att bilda en underorganisation, med vilket de kunde bilda ett nationalförbund. Föreningarnas natur kunde variera så länge de var kvinnosaksinriktade. Kravet på nationalförbund för att få medlemskap gav upphov till problem för de som inte kunde bilda ett nationalförbund, och ett av dem var Finland. På grund av att Finland inte var ett suveränt land utan en del av Ryssland nekades Finland medlemskap liksom de ryska kvinnoföreningarna. Det bör dock noteras att finländska kvinnosakskvinnor fick delta som privatpersoner, däribland även Furuhjelm.[74]

Utöver de besvärliga villkoren för medlemskap upplevde också de nationalförbund som var medlemmar i kvinnorådet att organisationen inte gjorde sitt yttersta för den kvinnliga rösträttsfrågan. Därmed väcktes idén om att grunda en systerorganisation, som blev den internationella rösträttsalliansen. Dess syfte var att ägna sig åt att aktualisera rösträttsfrågan runtom i världen, och på så vis bidra till rösträttsreformer.[75] Inledningsvis när alliansen grundades år 1904 döptes den till Alliance of Women for Suffrage and Legal Citizenship och titulerade sig som en partilös[76] organisation. Vid det skedet bestod alliansen av 11 medlemsländer. Det

[73] International Council of Women webbsida <http://www.icw-cif.com/01/03.php>. 15.1.2019.
[74] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 39–40.
[75] Eizabeth Crawford, *The Women's Suffrage Movement. A Refrence Guide 1866–1928*, (London 1999), s. 301.
[76] Helen J. Self, 'Badges and Banners', *IAW Congresboek 1904–2004*, International Women's News, s. 17

dröjde till internationella kvinnorådets femårskonferens 1904 i Berlin innan alliansen fick namnet International Woman Suffrage Alliance. Den internationella rösträttsalliansen döptes om år 1926 till International Alliance of Women for Suffrage and Equal Citizenship, för att sedan 20 år senare år 1946 ta sitt nuvarande namn International Alliance of Women. Rösträttsalliansens namnbyten återspeglar den förändring som organisationens verksamhet genomgått från att ha handlat om kvinnlig rösträtt, till allmän rösträtt och avslutningsvis fungera som ett konsulterande organ för Förenta nationerna.[77]

Som tidigare nämnt hade Finland nekats tillträde till det internationella kvinnorådet men denna gång var läget ljusare. Amerikanen Carrie Chapman Catt utnämndes till alliansens första ordförande, och godkände finländskt tillträde i den nya organisationen. Detta minns Furuhjelm på följande sätt i sina memoarer: ”Detta löfte fyllde mig med stor glädje”.[78]

2.4 Rösträttskonferenser och -kongresser

I föregående underkapitel presenterade jag hur den internationella rösträttsalliansen fick sin början med en första konferens år 1904 där organisationens namn fastställdes.[79] I detta underkapitel presenterar jag den internationella rösträttsalliansens konferenser och kongresser som utspelade sig vid tiden inom vilken avhandlingen rör sig. Detta görs genom en redogörelse för värdländer, ärenden, resultat och i vissa fall Furuhjelms intryck av sammanträdena. Dessa är relevanta, eftersom de fungerar som en tidslinje över de internationella rösträttsrörelserna som figurerar i avhandlingens källmaterial.

Vid det internationella kvinnorådets andra kongress i Berlin 1904 inleddes etableringen av den internationella rösträttsalliansen, och där beslöts det att alliansen därefter skulle sammanträda regelbundet. Därefter ordnades alliansens sammanträden ofta fram till första världskrigets utbrott.[80] Furuhjelm deltog i

---

<https://womenalliance.org/wp-content/uploads/2018/10/IAW-Centenary-Edition-1904-2004-webversion.pdf>. 11.4.2019.

[77] International Alliance of Women webbsida <https://womenalliance.org/what-is-iaw>. 17.1.2019.

[78] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 49.

[79] Crawford, s. 301.

[80] International Alliance of Women webbsida <https://womenalliance.org/what-is-iaw>. 17.1.2019.

kongressen som privatperson och minns känslorna i sina memoarer: ”För mig blev det som en uppenbarelse. Jag tyckte mig skåda ett tåg av miljoner kvinnor, alla med samma bön: ’låt oss få ljus, frihet och bestämningsrätt’ ”.[81]

Alliansens nya medlemsland Danmark och kvinnoförbunden Dansk Kvindeforeningers Valgretsforbund och Dansk Kvinnesamfund stod som värdar för rösträttsalliansens tredje konferens år 1906. Kongressen orsakade en hel del medieuppmärksamhet i landet på grund av att flera framstående kvinnosakskvinnor deltog. Sammanträdet har påståtts också bidra till ett större inhemskt fokus på den danska rösträttsfrågan. [82] Furuhjelm var också närvarande vid Köpenhamnkonferensen och beskriver i sina memoarer hur deltagarna arbetade för att strukturera upp den relativt nya organisationen i den mån att Furuhjelm ansåg den vara näst intill på parlamentarisk nivå.[83] Drygt en månad före Köpenhamnskonferensen hade Finland erhållit allmän rösträtt i juli månad genom lantdagsordningen och Furuhjelm beskriver känslan under konferensen på följande sätt i förhållande till den stora omvälvningen i hemlandet: ”Ehuru vi från Finland inte besutto en delegerads rättigheter, hade vi kommit som segrare och voro vid detta tillfälle de enda politiskt röstberättigade kvinnorna i hela Europa”.[84] Rösträttsalliansen beviljade storfurstendömet Finland medlemskap till skillnad från det internationella kvinnorådet. Svenska Kvinnoförbundet upptogs som medlem i alliansen år 1910.[85] Furuhjelm motiverar själv Finlands medlemskap i alliansen med att Finland vid tillfället uppfattades som en nation eftersom landet kunde bevilja politiska rättigheter åt sina medborgare.[86]

Under rösträttsalliansens fjärde konferens, denna gång i Amsterdam år 1908, blev framtidsutsikterna för den kvinnliga rösträtten bättre. I sitt tal redogjorde rösträttsalliansens ordförande Carrie Chapman Catt för vilka framsteg, stora som små, alliansen hade åstadkommit sedan Köpenhamnskonferensen. Chapman Catt inledde talet med att förneka oppositionens påstående om att rösträttsalliansens verksamhet hade stagnerat, genom att peka på de 51 lagstiftande myndigheter världen över som adresserat rösträttsfrågan. Detta gällde allt från 18 regeringar i Europa till 29 delstater i Förenta nationerna, och dessutom de lagstiftande myndigheterna på Filippinerna.

---

[81] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 47.
[82] *”Louise Nørlund”*, artikel av Tine Vammen, Dansk Kvindebiografisk Leksikon webbsida <http://www.kvinfo.dk/side/171/bio/1085/>. 11.4.2019.
[83] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 97–98.
[84] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 90.
[85] Zilliacus-Tikkanen, red. Aminoff-Winberg, s. 48, 50.
[86] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 91.

Utöver att rösträttsfrågan uppmärksammats av flera parlament, hade även andra nordiska länders kvinnor beviljats rösträtt. I Norge hade somliga kvinnor beviljats rösträtt 1907, och kvinnorna i Danmark hade erhållit kommunal rösträtt år 1915[87]. I Storbritannien hade kvinnorna inte nått framgång i rösträttsreformen men likväl erhållit behörighet att bli medlemmar av kommuner och landsting samt att bli borgmästare. De tyska kvinnornas framsteg i arbetet för politiska rättigheter hade också avancerat. Kvinnorna hade vid tiden för Amsterdamkonferensen erhållit möjligheten att bli medlem i politiska föreningar samt ordna valkampanjer för kvinnor, bristen på rösträtt till trots. De tyska rösträttskvinnorna kunde med andra ord öppet överklaga tyska lagstiftande myndigheters beslut i rösträttsfrågan.[88]

Carrie Chapman Catt fortsatte sitt tal med att belysa Sveriges långsamma men fortsatta arbete för rösträtt, Italiens första nationella kvinnokonferens, suffragetters desperata och våldsamma protester i Storbritannien och rösträttsmotståndet i Förenta Staterna. Avslutningsvis bekräftar Chapman Catt den gemensamma kollektiva identiteten och solidariteten genom det egna könet. Däremot menar Chapman Catt att rösträttsrörelsen inte är en kamp mot det mostsatta könet, men nog ett krig mot konservatismen: ”We oppose a common enemy, whose name is not man, but conservatism”.[89]

Den internationella rösträttsalliansens femte konferens ordnades i London år 1909.[90] Vid det tillfället fanns 22 länder representerade[91], och i sina memoarer berättar Furuhjelm att fem delegater deltog för Finlands del: Annie Furuhjelm, doktor Maikki Friberg, lärarinnan Anna Stenfeldt, Aina Aminoff och Märtha von Troil. Vidare beskriver Furuhjelm alliansen i det skedet av verksamheten som den ”mest handlingskraftiga falangen av kvinnosaksarmén”.[92] Konferensen

---

[87] Sulkunen m.fl. *Kvinnorna i riksdagen*, s. 15.
[88] *”Presidential Adress at the IWSA Congress in Amsterdam”*, Iowa State University webbsida <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2018/02/20/address-at-the-congress-in-amsterdam-june-15-1908/>. 24.1.2019.
[89] *”Presidential Adress at the IWSA Congress in Amsterdam”*, Iowa State University webbsida <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2018/02/20/address-at-the-congress-in-amsterdam-june-15-1908/>. 24.1.2019.
[90] Marijke Peters, ’An Alliance of Women’, *IAW Congresboek 1904–2004*, International Women’s News, s. 47. <https://womenalliance.org/wp-content/uploads/2018/10/IAW-Centenary-Edition-1904-2004-webversion.pdf>. 11.4.2019.
[91] Medlemsländerna var: Australien, Belgie, Böhmen, Canada, Danmark, Finland, Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Ungern, Island, Italien, Nederländerna, Norge, Polen, Ryssland, Serbien, Sydafrika, Sverige, Schweiz, Förenta Staterna och Österrike. Finland och Österrike är exempel på inofficiella nationer med alliansmedlemskap.
[92] Furuhjelm, *Gryningen*, s. 130.

liknade de tidigare då de bestod av administrativt beslutsfattande. Däremot togs ett kreativt beslut under denna konferens i form av hur alliansens fana skulle se ut. Saken diskuterades och idéer kring flanans utseende lades fram. Fanan skulle resa från land till land i samband med konferenser och kongresser som ordnades, och detta görs fortsättningsvis. Fanan fick inskriften:[93]

> On a cloudy day as well as on a bright
> Towards the future we raise our standard
> Forward, through clouds and mist
> Towards the light of a new day[94]

Två år senare i september 1911 var Svenska Kvinnornas Nationalförbund värd för rösträttsalliansens sjätte kvinnokonferens. Sverige hade inte fungerat som värdland för en internationell konferens sedan 1897, och denna gång var det fråga om ett möte där alliansens styrelse och de internationella kommittéerna skulle samlas. Detta innebar att antalet deltagare skulle öka avsevärt till hela 200 av vilka hälften kom från olika delar av Europa, däribland även från östeuropa med Bulgarien respektive Balkan med Serbien. Ryssland representerades av fyra privatpersoner i och med att ett ryskt nationalförbund inte fanns. Därmed uppmärksammades Sverige rikligt som värdland. Mötets syfte var att stimulera intresset för alliansens verksamhet bland medlemsländerna, och sporra diskussion kring fullbordat och ofullbordat arbete.[95]

Under konferensens styrelsemöte diskuterades finansieringen av alliansen och det beslöts att brev om finansieringsbidrag skulle skickas ut. Vidare uppmuntrades medlemsländerna att i hemlandet arrangera namninsamlingar för petitionen för världsfred och i samma ärende uppmanade alliansens fredskommitté till organisation av ytterligare fredsföreningar. Unikt för denna konferens var alltså att inte enbart rösträttsfrågan låg i fokus utan i stället diskuterades även brister i lagstiftningen som berörde kvinnor. Syftet var att sporra medlemsländerna till inspektion av de egna lagarna och kontroll av huruvida de säkrade kvinnans rättigheter och behov. Exempel på dessa var moderskapsförsäkrningen, strafflagen för vårdslösa föräldrar och lagen

---

[93] Marijke Peters, 'An Alliance of Women', *IAW Congresboek 1904–2004*, International Women's News, s. 47. <https://womenalliance.org/wp-content/uploads/2018/10/IAW-Centenary-Edition-1904-2004-webversion.pdf>. 11.4.2019.
[94] Peters, *IAW Congresboek 1904–2004*, s. 47. <https://womenalliance.org/wp-content/uploads/2018/10/IAW-Centenary-Edition-1904-2004-webversion.pdf>. 11.4.2019.
[95] af Petersen, s. 121–122.

mot fosterfördrivning. Lovisa af Petersen sammanfattar Stockholmskonferensen som ett ”kunskapsförmedlande utbyte mellan kvinnor och olika länder”[96] och som en arena för den kollektiva identiteten att ta sig uttryck.[97]

Innan första världskriget utbröt, sammanträdde den internationella rösträttsalliansen två gånger. I juni 1913 arrangerades en kongress i Budapest, och som deltagare i kongressen var Annie Furuhjelm inte bara representant för Finland utan även korrespondent för *Hufvudstadsbladet*[98]. Vid kongressen deltog 24 medlemsorganisationer och tre kommittéer. Under kongressen diskuterade dessa tillvägagångssätten bakom medlemsländernas rösträttsverksamhet och det konstaterades att varje land fritt borde kunna välja vilka medel verksamheten använde sig av. Meningsskiljaktigheterna i detta ärende var mest påtagliga mellan majoritetens kvinnor som föredrog lagligt samarbete med manliga politiker framom suffragetternas militanta medel.[99]

Den sista sammankomsten hölls strax före krigsutbrottet och ägde rum i London i början av juli 1914. Alliansens högkvarter hade bjudit in styrelsen för att diskutera nya presstrategier för att förespråka fred i Europa, och för att försäkra att kvinnosaken inte överskuggades av krigsnyheter. I anslutning till mötet blev Furuhjelm och Carrie Chapman Catt inbjudna att håll tal inför det brittiska underhuset, där Furuhjelm behandlade rösträttsfrågan och Chapman Catt talade för att bevara freden i Europa.[100]

Arbetet för fred fortsatte inom kvinno- och rösträttsrörelsen trots att första världskriget bröt ut och i april 1915 sammanträdde omkring 1 200 delegater, Finland exkluderat, i Haag för vad som har kallats för kvinnornas fredskongress. Den nederländska kvinnosakskvinnan Aletta Jacobs stod som värd tillsammans med Dutch Women’s Suffrage Organization. Målet med kongressen var att uppmärksamma krigets fasor och den drabbade civilbefolkningen i de krigsdabbade länderna, och att mana beslutsfattare att lägga ner sina vapen.[101]

---

[96] af Petersen, s. 155.
[97] af Petersen, s. 131–132, 155.
[98] Furuhjelm, *Gryningen*, 132–136.
[99] Helen J. Self, ’Badges and Banners’, *IAW Congresboek 1904–2004*, International Women’s News, s. 17. <https://womenalliance.org/wp-content/uploads/2018/10/IAW-Centenary-Edition-1904-2004-webversion.pdf>. 11.4.2019.
[100] Oldfield, *Volume I*, s. 197–198.
[101] *”International Congress of Women opens at The Hague”*, 5.11.2009, History webbsida

Under den resterande krigstiden ägde inga större sammankomster av den internationella kvinno- och rösträttsrörelsen rum, med undantag för den Nordiska kvinnokonferensen i Stockholm året därpå 1916. Det internationella kvinnorådet hade stagnerat som ett resultat av kriget men icke-krigsdrabbade länder önskade fortsättningvis vara verksamma trots världshändelserna. Sverige stod denna gång som värd tack vare landets neutralitet i första världskriget och Svenska Kvinnornas Nationalförbund, Fredrika-Bremer-förbundet och Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt stod som värdar för konferensen. Målet var bland annat att undvika kvinnoorganisationernas totala förlamning under krigsåren. Detta uppnåddes genom att det under konferensen etablerades en ny samorganisation vid namn Nordiska Kvinnosaksföreningars Samorganisation. Tanken bakom organisationen var att en förening bestående av de nordiska kvinnoföreningarna var att de nordiska länderna binds samman av språk, kultur och historia. Lovisa af Petersen beskriver samorganisationens syfte som ”samarbete för bevakande av kvinnornas intressen i familj, stat och samhälle samt för frågor rörande barnlagstiftningen”[102]. Organisationen skulle främst verka genom rapporter liksom under rösträttsalliansen konferenser. Förutom ett par sammanträdanden 1920 och 1924 kom organisationen med tiden att rinna ut i sanden. Annie Furuhjelm deltog i konferensen och förespråkade samorganisationen med motiveringen att kvinnor liksom arbetarrörelsen borde förbättra sin organisationsförmåga för att uppnå gemensamma intressen. Trots att samorganisationen inte förverkligades som förväntat, menar af Petersen att den Nordiska kvinnokonferensen markerade början på ett nordiskt systerskap.[103] Även Furuhjelm ansåg att det var kvinnorna som var föregångare för det nordiska samarbetet.[104]

Rösträttsalliansens åttonde konferens ägde rum i Geneve och arrangerades av Swiss National Suffrage Association och den blev det första sammanträdet efter första världskriget. Syftet var att återuppta och omgruppera verksamheten för rösträtt världen över. Till skillnad från tiden innan kriget hade den kvinnliga rösträtten vunnits hos flera av medlemsländerna, vilket gjorde frågan kring alliansens framtid aktuell. Det fanns få som ville att alliansen skulle avvecklas och

---

<https://www.history.com/this-day-in-history/international-congress-of-women-opens-at-the-hague>. 25.1.2019.

[102] af Petersen, s. 164.

[103] af Petersen, s. 156–159, 164–167, 173, 180, 182.

[104] Zillacus-Tikkanen, red. Aminoff-Winberg m.fl., s. 57.

majoriteten motsatte sig detta på grund av att de ansåg kvinnornas demokratiska säkerhet vara en god bit från att säkras. Därför skulle nya mål etableras för alliansen. Målet med konferensen presenterades i rösträttsalliansens sjätte nummer av nyhetsorganet *Jus Suffragii* år 1920 av alliansens ordförande Carrie Chapman Catt där hon bjuder in till konferensen i Geneve för att diskutera dess framtid. Efter sammanträdet publicerade *Jus Suffragii* följande mål som skapats i Geneve: att sprida demokratin i krigsförebyggande syfte, motarbeta revoultion genom att förevisa reform med fredliga medel, uppmuntra till utbildning och upplysning världen över och att uppmuntra till folkligt självstyre när myndigheterna inte uppfyller sina löften. Dessa fyra digra verksamhetsmål var långsiktiga, och riktades främst till alliansens yngre delegater.[105]

Senare år 1926 under alliansens Pariskongress genomgick organisationen ett namnbyte till sitt nuvarande namn International Women's Alliance (IWA). I och med detta omvandlades rösträttsalliansen från att endast arbeta för den kvinnliga rösträtten till att verka för kvinnors mänskliga rättigheter globalt i samarbete med Förenta nationerna.[106]

2.4.1 *Jus Suffragii*

Inför avhandlingens analys bör den internationella rösträttsalliansens nyhetsorgan presenteras, på grund av att det förekommer i avhandlingens källmaterial. Med den internationella rösträttsalliansens växande anhängarantal var alliansen i behov av ett eget nyhetsorgan, och *Jus Suffragii* blev rösträttsrörelsens månatliga journal från och med år 1906. Journalens latinska namn översätts direkt till "rätten att rösta", och beskriver klart och tydligt vad journalens och alliansens verksamhet strävade efter.[107] Ett lösnummer av journalen kostade omkring 4 mark, och utgivningsspråken var enbart engelska och franska vilket förutsatte att läsarna i flera fall behövde ha extra språkkunskaper. Nyhetsorganets uppgift var att rapportera om rösträttsalliansens

---

[105] Sybild Oldfield (ed.), *International Woman Suffrage, Ius Suffragii 1913–1920, Volume IV*, (London 2003), s. 265, 297.
[106] International Alliance of Women webbsida <https://womenalliance.org/what-is-iaw>. 25.1.2019
[107] *"Jus Suffragii – the Right of Suffrage"*, Lynette Cawthra, Working Class Movement Library webbsida <https://www.wcml.org.uk/blogs/Lynette-Cawthra/Jus-Suffragii--the-Right-of-Suffrage-The-story-behind-a-badge-recently-added-to-our-collection/>. 28.1.2019.

verksamhet och kvinnosaksfrågor världen över. Frågor som rapporterades om var bland annat samtyckesåldern, förbudslagar, kvinnor som jordbrukarsarbetare, barnaomsorg, äktenskaps- och skilsmässolagar, utbildningsmöjligheter för kvinnor, sjukvård för kvinnor, prostitution, lönefrågor och mycket mer. Med andra ord var journalen i högsta grad samhällsaktuell.[108]

Journalen fungerade som en opinion, och inte minst under första världskriget. Sybil Oldfield diskuterar *Jus Suffragii* och dess redaktör Mary Sheepshanks ställningstaganden under första världskriget i sin artikel i tidskriften *Women's History Review*. Oldfield beskriver tiden för krigsutbrottet som en tid då internationalismen hos rösträttsalliansens verksamhet blev känsligare i skuggan av krigspolitiken, eller som Oldfield beskriver det: ”the world of men”[109]. Ett exempel på *Jus Suffragii* som en förmedlare av opinion, var då dess redaktör Sheepshanks utfärdade ett internationellt kvinnomanifest, som sedan presenterades för såväl den brittiska utrikesministern Lord Grey som Londons europeiska ambassadörer. Manifestet fungerade som ett utrop för de kvinnor i alliansen som inte hade fulla politiska rättigheter, och bad de europeiska beslutsfattarna att undvika att flera liv skulle gå till spillo. Detta manifest publicerades i septemberutgåvan av *Jus Suffragii*, och var ett kollektivt ställningstagande bland världens kvinnor mot kriget. Oldfield kallar också journalen kontroversiell under kriget, eftersom redaktören och journalisterna för journalen inte särbehandlade kvinnor på basis av deras härkomst. Detta exemplifierar Oldfield med deras hjälparbete för tyska kvinnor i England för att hjälpa dem återvända till Tyskland eller emigrera till Förenta staterna. Rösträttsalliansens verksamhet tog med andra ord ingen ställning till krigsfiender, utan arbetade med att fortsätta säkra kvinnors rättigheter. *Jus Suffragii*s verksamhet fortsatte före och efter första världskriget med att kalla till sammanträden av kvinnoorgansiationer, trots att första världskriget som tidigare nämnt gav upphov till en sorts stagnering av rösträttsalliansens sammanträden.[110]

I avhandlingens källmaterial figurerar också andra nyhetsorgan för kvinno- och rösträttsrörelse. Fredrika-Bremer-förbundet utgav åren 1886–1913 tidskriften *Dagny*, som var den huvudsakliga kvinnotidskriften för den svenska

[108] Sybil Oldfield, Mary Sheepshanks edits an internationalist suffrage monthly in wartime: jus suffragii 1914-19, *Women's History Review*, (2003), 12:1, 119-134, s. 119–120.
[109] Oldfield, *Women's History Review*, s. 120.
[110] Oldfield, *Women's History Review*, s. 121–123.

kvinnorörelsen. Därefter fortsatte tidskriften under namnet *Hertha* som behandlade samhällsaktualiteter och jämställdhetsfrågor, och tidskriften utkommer fortsättningsvis idag.[111] Sylvia Pankhurst etablerade tillsammans med andra medlemmar ur föreningen Worker's Socialist Federation den brittiska veckotidningen *Women's Dreadnought* som skulle rapportera om kvinnoarbetarfrågor.[112] Ur den militanta föreningen Women's Social and Political Union (WSPU) föddes organisationen Women's Freedom League (WFL) på grund av meningsskiljaktigheter med WSPUs verksamhetsmetoder. Women's Freedom League skilde sig från WSPU genom att inte ta till våld i rösträttsfrågan med undantag för lindrigare lagbrott. WFL etablerade den brittiska rösträttstidskriften *The Vote* som användes för att informera allmänheten om föreningens kampanjer.[113] En annan inflytelserik tidning i början av 1900-talet var den amerikanska journalen *The Woman Citizen* som etablerades av Carrie Chapman Catt år 1917. Tidningen var ett resultat av en sammanslagning av de tre rösträttsjournalerna *Woman's Journal*, *National Suffrage News* och *Woman Voter*. Inkomsterna av tidningen skulle gå till rösträttsverksamheten och läsararvet från sammanslagningen av de tre nämnda journalerna säkerställde antalet läsare.[114]

---

[111] Fredrika Bremer webbsida
<http://www.fredrikabremer.se/tidskriften-hertha/>. 28.1.2019.
[112] *"Workers' Dreadnought"*, John Simkin, updaterad augusti 2014, Spartacus Educational webbsida
<https://spartacus-educational.com/Jdreadnought.htm>. 28.1.2019.
[113] *"Women's Freedom League"*, John Simkin, uppdaterad mars 2016, Spartacus Educational webbsida
<https://spartacus-educational.com/Wfreedom.htm>. 28.1.2019.
[114] *"The Woman Citizen"*, Encyclopedia Britannica webbsida
<https://www.britannica.com/topic/The-Woman-Citizen>. 28.1.2019.

3. Korrespondensens omfattning och avsändare

I detta kapitel analyseras utvalda brevskrivares brev och utifrån dem diskuterar jag hur Annie Furuhjelm som transnationell aktör figurerat i de internationella kvinnorörelserna och på den internationella arenan för kvinnosaksfrågor. Utifrån analysen stärker jag också min egen teori om att Furuhjelms aktörskap är kontinuerligt. Detta kapitel utörs av analysens första del, där jag analyserar brevväxlingens omfattning och presenterar de rösträttsorganisationer som figurerar i brevsamlingen.

Med hjälp av Antje Dietzes och Katja Naumanns teori om den transnationella aktörens specifika karaktärsdrag studerar jag Furuhjelms sociala arena. Detta gör jag genom att presentera korrespondensens omfattning, och jag disktuerar senare i resultatkapitlet histoire croisées tankesätt om sammanflätningar av nätverk hos såväl aktör som forskare.[115] Den första delen av analysen består av en presentation där jag presenterar brevväxlingens omfattning och de organisationer som Furuhjelm kontaktades av. Materialet som analyseras består enbart av den korrespondens med Furuhjelm som är skickad från internationella rösträttsorganisationer. Korrespondensen delas in i perioden före, under och efter första världskriget. Periodindelningen är ojämn eftersom den tredje är den mest omfattande tidsperioden, och periodindelningen baserar sig på brevväxlingens natur som varierar under de tre perioderna. Fokus ligger vid när kontakten ägt rum, med vem brevväxlingen förts och kontinuiteten av den.[116]

Brevväxlingen analyseras med hjälp av tre tabeller som visar både vilka organisationer som har varit mer återkommande i korrespondensen och under vilka år korrespondensen varit som mest omfattande under respektive tidsperioder.[117]

3.1 År 1910–1914

Korrespondensen mellan Annie Furuhjelm och de internationella rösträttsrörelsernas organisationer och personligheter inleddes år 1910. Fram till första världskrigets utbrott var brevväxlingen regelbunden men inte särskilt intensiv. Från år 1910 till sommaren 1914 kontaktades Furuhjelm varje år med ärenden om rösträttsrörelserna.

[115] Dietze & Naumann, s. 418.
[116] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 1–6.
[117] Se bilagor.

Före år 1913 som var ett av det mer aktiva åren, kontaktades Furuhjelm av i snitt en rösträttsorganisation per år. National American Woman Suffrage Association kontaktade Furuhjelm år 1910 och Women's Social and Political Union åren 1911–1912.[118] Den förstnämnda rösträttsorganisationen, National American Woman Suffrage Assoiciation, grundades år 1890 och arbetade för att sporra godkännandet av kvinnlig rösträtt i tillräckligt många av Förenta staternas delstater för att sedan påtvinga kongressen att genomföra nationellt godkännande av rösträtten.[119] Women's Social and Political Union var i sin tur den militanta vänstersinnade förgreningen av suffragetter i Storbritannien.[120]

Landskvindestemmerettsforeningen i Norge skrev till Furuhjelm år 1913 och National Union of Women's Suffrage Societies i England kontaktade Furuhjelm under åren 1913–1914.[121] Landskvindestemmerettsforeningen arbetade för kvinnors rösträtt i Norge, vilken erhölls samma år som föreningen skrev till Furuhjelm.[122] National Union of Women's Suffrage Societies var i sin tur Storbritanniens nationalförbund.[123] Därtill kontaktades Furuhjelm av den internationella rösträttsalliansen år 1913, den ungerska rösträttsorganisationen Feminsták Egyesülete samma år i egenskap av alliansmedlem, och den franska rösträttsrörelsen Union Française Pour Le Suffrage Des Femmes år 1914 strax före krigsutbrottet.[124]

I tabellen i avhandlingens första bilaga kan det utläsas att korrespondensen från de internationella rösträttsrörelserna är utspridda och breven är få i antal. Detta kan bero på att det internationella samarbetet för kvinnlig rösträtt fortfarande var nytt. Korrespondensens ursprung under åren 1910–1914 är varierande, vilket visar på att Furuhjelm under nämnda tidsperiod hade kontakt med rösträttsverksamheten i Förenta staterna, Storbritannien, Norge, Ungern och Frankrike.[125]

---

[118] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[119] *"National American Woman Suffrage Association"*, Encyclopedia Britannica webbsida <https://www.britannica.com/topic/National-American-Woman-Suffrage-Association> 18.3.2019.
[120] *"Women's Social and Political Union"*, Karen Manners Smith, Encyclopedia Britannica webbsida <https://www.britannica.com/topic/Womens-Social-and-Political-Union>. 18.3.2019.
[121] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 3–4.
[122] *"Landskvindestemmerettsforeningen"*, Elisabeth Lønnå, Store Norske Leksikon webbsida <https://snl.no/Landskvinnestemmerettsforeningen>. 18.3.2019.
[123] Crawford, s. 436.
[124] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 6.
[125] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 3–6.

3.2 År 1914–1918

Brevväxlingen med Furuhjelm ökade trots att första världskriget pågick. Under krigsåren kontaktades Furuhjelm av 6 olika internationella rösträttsorganisationer med sammanlagt 11 brev. Av dessa kontaktades Furuhjelm regelbundet av den internationella rösträttsalliansen som står för 6 av de 11 brev skrivna till henne av rösträttsorganisationer under första världskriget. Breven från rösträttsalliansen till Furuhjelm är skrivna av flera personer som hade olika urpsrung och som innehade en arbetsposition i organisationen. Under krigstiden skrev 5 personer för alliansens del till Furuhjelm, och avhandlingens andra tabell visar att brevväxlingen ökade fram till år 1917.[126]

Under år 1916 kontaktades Furuhjelm av en av suffragetternas organisaitoner i Storbritannien nämligen The East London Federation of the Suffragettes, som senare bytte namn till The Workers Suffrage Federation.[127] Organisationen grundades år 1912 i syfte att mobilisera och engagera invånarna för kvinnlig rösträtt i området East End i London. Där bestod nästan befolkningen uteslutande av arbetarklass. Under första världskriget ägnade organsationen sig åt socialt välfärdsarbete i samma stadsområde.[128] År 1917 var brevväxlingen den mest aktiva under kriget. Förutom att rösträttsalliansens korrespondens var mer förekommande under det året erhöll Furuhjelm också brev från Rossijskaja Liga Ravnopravija som det ryska jämställdhetsförbundet hette[129] och från den svenska föreningen Landsföreningen För Kvinnans Politiska Rösträtt.[130] Den sistnämnda var Sveriges riksorganisation för kvinnlig rösträtt under åren 1903–1921 och inkluderade kvinnor från alla politiska förgreningar.[131] Två representanter för riksorganisationen kontaktade Furuhjelm såväl 1917 som 1918 vilket syns i andra bilagornas andra tabell.[132]

Fastän första världskriget härjade ägde en stadig korrespondens med Furuhjelm rum och särskilt år 1917 då Furuhjelm fick 5 brev. Ursprunget hos

---

[126] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[127] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5.
[128] Crawford, s. 182–183, 524.
[129] Bianka Petrow-Enkker, *Rußlands "neue Mencschen". Die Entwicklung der Frauenbewegung von den Anfängen bis zur Oktoberrevolution*, (Frankfurt 1999), s. 457.
[130] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 1, 3, 6.
[131] *"Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt"*, Nationalencyklopedin webbsida <http://www.ne.se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/lång/landsföreningen-för-kvinnans-politiska-rösträtt>. 19.3.2019.
[132] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 1, 3.

rösträttsorganisationerna som skrev till Furuhjelm under nämnda tidsperiod var även denna gång varierande. Med rösträttsalliansen som var en mångnationell allians exkluderad, hade Furuhjelm kontakt med rösträttsrörelser i Storbritannien, Ryssland och Sverige under första världskriget.[133]

3.3 År 1919–1937

Under den tredje och längre perioden är den internationella rösträttsalliansen igen den mest förekommande rösträttsorganisationen i bevväxlingen med Furuhjelm. Tabellen i avhandlingens tredje bilaga visar att 20 av sammanlagt 37 brev skrivna till Furuhjelm under nämnda period är skickade av sju av rösträttsalliansens representanter. Tredje bilagans tabell visar att kontakten till Furuhjelm var som mest aktiv år 1919 under krigets efterverkningar, åren 1929–1930 och åren 1934–1937.[134] Leslie Woman Suffrage Commission Incorporated är den organisation som under nämnda period efter rösträttsalliansen skrev till Furuhjelm mest. Korrespondensen förekom under åren 1919–1920 och 1924–1925 och var som mest återkommande år 1920 då organisationen skrev till Furuhjelm 4 gånger.[135] Den amerikanska organisationen grundades efter att författarinnan Miriam Leslie avled, och Carrie Chapman Catt fick i uppdrag att organisera en finansierande kommission i syfte att förespråka och sprida kvinnorösträttens sak i Förenta staterna.[136] Carrie Chapman Catts organisation National League of Women Voters i Förenta staterna skrev till Furuhjelm år 1926.[137] National League of Women Voters grundades år 1920 och var verksam genom att hjälpa kvinnor nyttja sin rätt att rösta i Förenta staterna efter år 1920.[138]

Under 1920-talet tog flera internationella rösträttsorganisationer kontakt med Furuhjelm. År 1920 och 1926 skrev den rumänska organisationen Liga Drepturile Si Datoriile Femeii som arbetade för kvinnlig rösträtt genom aktivt politiskt engagemang.[139] Efter ett längre uppehåll efter år 1914 var Union Française Pour Le

---

[133] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 1, 3–6.
[134] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–6.
[135] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4.
[136] *"Carrie Chapman Catt"*, updaterad 5.3.2019, Encyclopedia Britannica webbsida <https://www.britannica.com/biography/Carrie-Chapman-Catt>. 19.3.2019.
[137] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5.
[138] League of Women Voters webbsida <https://www.lwv.org/about-us/history>. 20.3.2019.
[139] Racula Maria Popa, 'Eugenia de Reuss Ianculescu', *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, ed. Francisca de Haan m.fl., (New York 2006), s 465.

Suffrage Des Femmes återigen i kontakt med Furuhjelm åren 1923 och efter ytterligare ett längre uppehåll igen år 1935.[140] Vidare kontaktades Furuhjelm år 1923 av Egyptens kvinnounion, som arbetade för kvinnors politiska rättigheter i sitt hemland.[141] Tre år senare år 1926 kontaktades Furuhjelm av rösträttsrörelser i såväl Ungern som Grekland[142]. Den ungerska rösträttsorganisationen som var i kontakt med Furuhjelm var den politiskt liberala Feministák Egyeslüete, som arbetade för såväl kvinnlig rösträtt som övrig jämlikhet mellan könen.[143] Även den grekiska rösträttsorganisationen Ligue Hellénique pour le droit des femmes var politiskt liberal och medlem i rösträttsalliansen.[144]

År 1925 skrev National American Woman Suffrage Associations nyhetsorgan *The Woman Citizen* till Furuhjelm, och tre år senare kontaktade det brittiska publikationsföretaget The Minerva Publishing Company Ltd. Furuhjelm år 1927.[145] The Woman Citizen grundades 1917 och publicerade kvinnosakskvinnors texter och spred information om kvinnlig rösträtt.[146] The Minerva Publishing Company Ltd. ansvarade för publiceringen av *The Vote* som var den brittiska organisationen Women's Freedom Leagues nyhetsorgan.[147] Avslutningsvis finns det ett odaterat brev från den danska rösträttsorganisationen Kvindevalgretsforeningen[148], som bland annat var verksam genom att arrangera debattmöten med valkandidater där kvinnor kunde delta i politisk diskussion som ofta berörde kvinnors politiska självständighet.[149]

Brevväxlingen efter första världskriget var mångfaldig eftersom breven är skickade från sju nationers rösträttsorganisationer och särskilt korrespondensen från

---

[140] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 6.
[141] *"Hoda Sha'rawi Pioneer of Feminist Movement (1879–1947)"*, State Information Service webbsida <http://www.sis.gov.eg/Story/26500?lang=en-us>. 6.2.2019.
[142] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 6.
[143] Claudia Papp, Susan Zimmermann, 'Eurgénia Miskolczy Meller', *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, ed. Francisca de Haan m.fl., (New York 2006), s. 331.
[144] Dimitra Samiou, 'Maria Svolou', *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, ed. Francisca de Haan m.fl., (New York 2006), s. 552.
[145] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[146] *"The Woman Citizen"*, Encyclopedia Britannica webbsida <https://www.britannica.com/topic/The-Woman-Citizen>. 20.3.2019.
[147] Crawford, s. 722.
[148] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 2.
[149] *"Kampen for stemmeret"*, uppdaterad 6.12.2018, KVINFO, center for information om kvinde- og kønsforskning webbsida <https://kvinfo.dk/kampen-for-stemmeret/>. 20.3.2019.

Egypten visar på Annie Furuhjelms transnationella aktörskap utanför Europa. I detta avseende åsidoses korrespondensen från Danmark på grund av att den är odaterad. Vid närmare studie av respektive tabeller i avhandlingens bilagor blir det synligt att korrespondensen till Furuhjelm varit som mest aktiv under följande perioder: 1913–1914, 1917, 1919–1920, 1923–1927 och 1934–1937. Orsaken till att dessa perioder har bestått av flitigare brevväxling mellan internationella rösträttsorganisationer och Annie Furuhjelm, framkommer i analysen av brevens teman. Sammanlagt utgörs korrespondensen av 58 brev och 25 av dessa är skickade av den internationella rösträttsalliansen som går under namnet International Woman Suffrage Allince och International Alliance of Women Suffrage and Equal Citizenship. Drygt hälften av de resterande breven är fördelade på de olika rösträttsorganisationerna som framhävs i detta kapitel.[150]

I respektive tabeller i avhandlinens bilagor kan Furuhjelms gränsöverskridande möten utläsas i samband med de konferenser och kongresser som har presenterats i kapitel 2.4. I tabellen ”Korrespondensens omfattning 1910–1914” syns rösträttsalliansens konferens i Budapest 1913[151] och dess styrelsemöte i London 1914[152]. Under åren 1913–1914 blev brevväxlingen intensivare i jämförelse med tidigare år. Detsamma gäller bilagans andra tabell ”Korrespondensens omfattning 1914–1918” där Nordiska kvinnokonferensen i Stockholm 1916[153] syns genom en ökad brevväxling under åren 1916–1917.

I den tredje tabellen ”Korrespondensens omfattning 1919–1937” är också konferensen i Geneve 1920[154] och Paris 1926[155] synliga. I samband med dessa två sammankomster internationella rösträttsrörelser emellan ökade antalet rösträttsorganisationer som var i kontakt med Furuhjelm under åren 1920–1926. Detta syns i den tredje tabellen i samband med konferensen i Geneve, då en intensiv brevväxling ägde rum mellan rösträttsalliansen och Furuhjelm. Antalet rösträttsorganisationer som var i kontakt med Furuhjelm ökade i sin tur från några enstaka till fyra stycken samma år som Pariskongressen ägde rum. Rösträttsorgansationerna kom från Rumänien, Ungern, Förenta staterna och Grekland.

---

[150] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 1 –6.
[151] Self, *IAW Congresboek 1904–2004*, s. 17.
[152] Oldfield, *Volume I*, s. 197–198.
[153] af Petersen, s. 156.
[154] Oldfield, Volume IV, s. 265.
[155] International Alliance of Women webbsida <https://womenalliance.org/what-is-iaw>. 27.4.2019.

Med andra ord är brevväxlingen under år 1926 ett bra exempel på sammanflätade möten. Jani Marjanen skriver att sammanflätningar av möten vittnar om transnationella processer[156]. De internationella rösträttsrörelsernas konferenser och kongresser gav enligt avhandlingens tabeller upphov till sammanflätande möten mellan Furuhjelm och organisationer från Norden, Öst- och Västeuropa och England.

[156] Marjanen, s. 251.

4. Korrespondensens teman

I denna andra del av avhandlingens analys studerar jag Annie Furuhjelms sociala roll utifrån korrespondensens teman, vilka återspeglar hennes transnationella aktörskap. Dessa teman presenteras utgående från hur återkommande de är och de rösträttsorganisationers korrespondens som används i denna analysdel är utvalda på basis av hur återkommande de har varit. Strukturen för analysen är såväl tematisk som kronologisk. Tre rösträttsorganisationer presenteras individuellt och utgående från teman som finns i respektive organisations korrespondens.[157]

Annie Furuhjelms sociala roll kan utläsas ur åtta teman: rösträtt, alliansärenden, konferenser och kongresser, angående Furuhjelm, uppdrag till Furuhjelm, krigstillstånd, politik och ideologi, historia och arv. Genom att framhäva dessa teman kategoriskt och positionera Furuhjelm i det som korrepondensen berör möjliggörs en närmare studie av hur hon framstår i brevväxlingen, och vilka sociala roller hon innehar i förhållande till dem som skriver till henne. Teman bidrar alltså till avhandlingens tredje underliggande fråga om vad korrespondensen handlar om.[158] I syfte att förstå Furuhjelms figurering i de internationella rösträttsrörelserna är det viktigt att studera de sociala roller som den transnationella aktören besitter. Dietze och Naumann skriver, ”Consequently, analysing their different social roles and positions is fundamentally relevant for understanding transfers and exchanges”[159]. Vidare skriver Dietze och Naumann att den transnationella aktörens sociala roller är flytande, någonting som framhävs genom analysens teman.[160] De tre korrespondenserna med rösträttsförepråkande män inkluderas i denna del av analysen, eftersom de bidrar till frågan kring vilka sociala roller som Furuhjelm innehade som transnationell aktör.[161]

4.1 Women’s Social and Political Union

Den tematiska analysens första rösträttsorganisation är Women’s Social and Political Union, som grundades år 1903 av kvinnor tillhörande Manchester Independent Labour Party. Organisationen arbetade för att kvinnor skulle bli jämlika männen såväl socialt

[157] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[158] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[159] Dietze & Naumann, s. 420.
[160] Dietze & Naumann, s. 420.
[161] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.

som politiskt. Däremot var deras mål rösträttsmässigt inte att genomföra allmän rösträtt, utan rösträtt för kvinnor under samma villkor som männen. Den huvdsakliga målgruppen för organisationen var arbetarklassen. Suffragetter inom organisationen kunde ta till våld för rösträttssaken ända fram till första världskrigets utbrott men därefter uppmandes medlemmarna till fredligare medel.[162]

Skribenterna av organisationens brev till Furuhjelm är Sylvia Pankhurst och R. Banett. Grundaren och hedessekreteraren för organisationen Sylvia Pankhurst är förstahandskorrespondent med Furuhjelm, eftersom breven indikerar att Pankhurst och Furuhjelm varit i kontakt tidigare. Korrespondensen med organsationens organisatör R. Banett är däremot en andrahandskorrespondent, eftersom hon inte varit i kontakt med Furuhjelm tidigare.[163]

4.1.1 Rösträtt

Rösträtten är det mest återkommande temat i breven som avhandlingen analyserar och detta beror på att breven som ingår i analysen är skrivna av personer inom diverse rösträttsorganisationer vars huvudsakliga uppgift var att uppnå politiska rättigheter för kvinnor i respektive områden. Detta innebär också att rösträttsfrågan är ett ständigt närvarande tema fastän den inte omskrivs konkret i alla brev. Jag presenterar temat med exempel ur de brev där rösträtten bokstavligen kommer till tals.

Tiden före utbrottet av första världskriget var en tid då de kvinnliga rösträttsrörelserna hade börjat organisera sig på ett mer synligt och praktiskt sätt, och bland annat grundat den internationella rösträttsalliansen.[164] I Storbritannien var, som tidigare nämnt, suffragetterna de mest handlingskraftiga rösträttsaktivisterna då en del av suffragetterna till och med valde att använda sig av våld i rösträttsfrågan .[165] Den 11 mars år 1911 skriver grundaren av The Women's Social and Political Union, Sylvia Pankhurst, och informerar Annie Furuhjelm om ett demonstrationståg för kvinnors rätt att rösta som suffragetterna planerar att hålla i London den 17 juni samma år. Pankhurst skriver att demonstrationen ska vara internationell.

---

[162] Crawford, s. 726–727, 748.
[163] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[164] International Alliance of Women webbsida <https://womenalliance.org/what-is-iaw>. 20.3.2019.
[165] *"Suffragett"*, Nationalencyklopedins webbsida <https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/suffragett>. 20.3.2019.

> The Demonstration will, we hope, be not merely national, but international in its scope. [---] We hope that Finish Suffragists especially will come in great numbers. I now extend to the organisations which you represent a very cordial invitation to take part in the proceedings of June 17th.[166]

I brevet beskriver Pankhurst också problemet med att den internationella rösträttsalliansen samtidigt kommer att sammanträda i Stockholm. Demonstrationens tidpunkt motiveras av att det brittiska parlamentet emottagit en motion om kvinnlig rösträtt som ska behandlas under tiden för den planerade demonstrationen. Pankhurst önskar att Furuhjelm kan få de finländska representanter som inte deltar i Stockholmskongressen att i stället delta i Londondemonstrationen. Brevet indikerar att Furuhjelm fungerade som en kontaktperson och representant för de finländska rösträttskvinnorna. Då Pankhurst uttrycker en önskan om att den kommande demontrationen ska vara internationell erkänner hon även Furuhjelm som en del av det internationella rösträttsarbetet, i och med att Pankhurst kontaktar henne. [167]

R. Banett skriver i sin tur i egenskap av organisatör och andrahandskorrespondent för The Women's Social and Political Union den 11 maj år 1912, och beskriver hur deras rösträttsrörelse råkat i kris på grund av de våldsamma demonstrationerna. Krisen i fråga hade orsakats av två av organisationens frontmedlemmar, makarna Frederick och Emmeline Pethick-Lawrence[168]. Paret hade fängslats och skulle prövas inför domstol där de anklagades för konspiraiton och provokation till våld. I brevet uttrycks en oro för att makarna inte kommer att fällas som politiska fångar, vilket skulle innebära en mer human dom. Orsaken till att Annie Furuhjelms kontaktas i det kritiska ärendet är att organsationen önskar att omvärldens rösträttsaktivister ska protestera mot en dom som eventuellt inte skulle kategorisera makarna som politiska fångar. Furuhjelm uppmuntras i brevet att upplysa det egna landets myndigheter om den eventuella orättvisa behandlingen, och detta med motiveringen att behandlingen av politiska fångar är av internationellt intresse. Vidare uttrycks förhoppningar om att det kvinnliga engagemanget kan ha genomslagskraft i ärendet, "[---] and if you could help bring this about, it would be a great assistance and would be another proof of the solidarity and fellowship of women".[169] Eftersom

---

[166] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Sylvia Pankhurst till Annie Furuhjelm, 11.3.1911.
[167] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Sylvia Pankhurst till Annie Furuhjelm, 11.3.1911.
[168] *"Frederick Pethick-Lawrence"*, Spartacus Educational webbsida <https://spartacus-educational.com/TUpethick.htm>. 20.3.2019.
[169] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från R. Banett till Annie Furuhjelm, 11.5.1912.

Furuhjelm är en av de rösträttskvinnorna som kontaktas i det här ärendet, erkänner Banett bland annat att Furuhjelms besitter ett särskilt samhälleligt inflytande i sitt hemland. Vidare fungerar hon som ett språkrör för det internationella rösträttsarbetet i Finland och vice versa.

4.2 International Woman Suffrage Alliance

Annie Furuhjelm agerade som andra viceordförande i International Woman Suffrage Alliance och därför fördes en regelbunden korrespondens mellan alliansen och Furuhjelm. Därmed kategoriseras korrepsondensen från alliansen till Furuhjelm som första korrespondens, då majoriteten av innehållet består av såväl personliga som professionella ärenden. Brevens skribenter består av åtta alliansmedlemmar: alliansens grundare och ordförande Carrie Chapman Catt, viceordförande Millicent Garrett Fawcett, första ständiga sekreterare Chyrstal Macmillan, högkvartersekreteraren Mary Sheepshanks och Katherine Bompas, alliansens ordförande från och med år 1923, första kassör Adela Coit och sekreteraren Rosa Manns.[170]

4.2.1 Rösträtt

Under första världskriget var rösträttsfrågan mer dämpad i brevväxlingen med undantag av år 1917 då februarirevolutionen pågick. Med revolutionen i åtanke skriver första sekreterare Chrystal Macmillan i hopp om att få information av Furuhjelm om rösträttssituationen i Ryssland. Macmillan inleder brevet från den 19 mars 1917 med uppdateringar av alliansen för att sedan uttrycka alliansens glädje över den ryska revolutionen: ”From this end it looks as though the people were going to have a chance for their lives and liberties”[171]. Vidare skriver Macmillan att det finns obekräftade uppgifter om att Rysslands nya regering ska grundas på allmän rösträtt, och alliansen hoppas därför att Furuhjelm kan informera om detta stämmer så att alliansen kan planera sin resursfördelning. Macmillan anser med andra ord att Furuhjelm är en tillförlitlig källa till hur rösträttsarbetet framskrider för alliansen.[172]

Efter första världskrigets slut nämns rösträtten återigen mer konkret i

[170] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[171] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Chrystal Macmillan till Annie Furuhjelm, 19.3.1917.
[172] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Chrystal Macmillan till Annie Furuhjelm, 19.3.1917.

breven skrivna till Furuhjelm. Högkvartersekreteraren och redaktören för rösträttsalliansens nyhetsorgan *Jus Suffragii*, Mary Sheepshanks, skriver till Furuhjelm den 10 februari år 1919 och berör bland annat rösträttsarbetet. Brevet indikerar att Furuhjelm skrivit till alliansen för att diskutera hur den bör omorganiseras för att bättre kunna tjäna de nya röstberättigade kvinnorna. Sheepshanks besvarar detta med att påpeka att rösträttsarbetet inte är över:

> [---] though when you say that all important countries now have the vote and only the Balkan States remains to be converted, I am obliged to point out that the United States, France, Italy and Switzerland are still unenfranchised and there is the large and important question of South America which is now becoming urgent, as they are waking up, publishing feminist papers, holding meetings and ask for Suffrage literature. Spain should also be helped.[173]

Citatet indikerar att alliansen upplever att deras arbete för kvinnors rösträtt inte är över fastän de egna länderna har erhållit eller kommer att erhålla rösträtt. Med andra ord förväntas alliansen och dess medlemmar att arbeta för rösträtten utanför den egna kontinenten. Furuhjelms transnationella roll som beslutsfattande styrelsemedlem i alliansen framhävs av Mary Sheepshanks, eftersom de diskuterar hur alliansens rösträttsarbete ska prioriteras.[174]

4.2.2 Alliansärenden

En stor del av av breven skrivna till Furuhjelm innehåller olika ärenden i rösträttsalliansen. Under första världskriget var administrationen av rösträttsalliansen aktuell. Den 27 juli 1914, dagen före första världskrigets utbrott, skriver Chapman Catt ett officiellt brev riktat till medlemsrepresentanterna som behandlar adminsitrativa ändringar inom alliansen. Ändringarna innefattar etableringen av en ny arbetsbefattning som organisatör och pressekreterare, och den tjänsten tillträddes av ungerskan Rosika Schwimmer. Chapman Catt fortsätter med att motivera varför Schwimmer är lämplig för tjänsten. Vidare talar Chapman Catt för etableringen av den nya arbetsbefattningen eftersom krigsrelaterade nyheter dominerar pressen och överskuggar nyheter om rösträttssaken:

[173] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 10.2.1919.
[174] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 10.2.1919.

> There is no expectation of stopping these reports, but we do hope that enough important suffrage news may be inserted in the press to convince the world that something else is being done besides the burning of buildings.[175]

Med andra ord antyder brevet att alliansen förbereder sina medlemmar för hurdana utmaningar rösträttsarbetet kommer att möta under kriget, och däribland Furuhjelm.[176]

Rösträttsalliansen blev även tvungen att ta itu med krigets efterverkningar. Den 11 februari 1919 informerade nämligen Mary Sheepshanks Furuhjelm om att styrelsemedlemmarna röstat för att hålla ett preliminärt möte före alliansens kommande kongress. Under det preliminära mötet önskar de franska och belgiska alliansmedlemmarna diskutera med de interallierade kvinnorna om vilken gemensam attityd alliansen ska ha gentemot de tyska kvinnorna efter kriget.[177] Knappt ett halvår senare avgår Sheepshanks som redaktör för *Jus Suffragii* och som alliansens högkvarterssekretare, vilket alliansens ordförande Carrie Chapman Catt meddelar Furuhjelm i ett ofullständigt brev den 17 september 1919. I samma brev svarar Chapman Catt på Furuhjelms frågor som behandlar alliansens framtid. Chapman Catt skriver:

> You said it would not pay to keep up the Alliance solely for suffrage propaganda and I agree, but I do think we need an organisation for coordination the international work for promoting the equality of women with men, economically and socially, as well as politically.[178]

Citatet beskriver hur Furuhjelm i egenskap av delegat och andra viceordförande deltog i utformingen av rösträttsalliansen verksamhet. Chapman Catt presenterar sedan även lönefrågan som en av de viktigaste aktuella kvinnofrågorna alliansen bör ta ställning till och arbeta för i framtiden. I och med det erkänner Chapman Catt Furuhjelms åsikt att alliansens arbete behöver expandera utöver rösträttsfrågan.[179]

Under 1930-talet fortsatte alliansens och rösträttsrörelsens framtid att vara ett centralt tema i brevväxlingen med Furuhjelm. Temat diskuteras i tre brev skrivna från den då omdöpta rösträttsalliansen International Alliance of Women for Suffrage and Equal Citizenship. Alliansens nya ordförande Margey Corbett Ashby skriver den 29 juni 1930 till Furuhjelm och diskuterar behovet av en omorganisering

[175] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 24.7.1914.
[176] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 24.7.1914.
[177] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 11.2.1919.
[178] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 17.9.1919.
[179] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 17.9.1919.

av alliansen och påpekar att ett sådant ärende bör tas upp under alliansens nästa kongress. Corbett Ashby visar också sin personliga uppskattning för Furuhjelms konstruktiva engagemang:

> Too few people will do that and construcive criticism, when it is based onexperience like yours, is so extraordinarily valuable. I wish that we could have a talk together before the Congress comes off so that I could have your help in working out the details [---].[180]

Ur detta citat kan Furuhjelms betydelse i den internationella rösträttsalliansen utläsas. Liksom tidigare nämnda brev har påvisat har också Furuhjelm betonat behovet av en förändring inom alliansen mot en progessiv attityd, som utgående från brevet faller i god jord hos alliansens ordförande.[181]

Furuhjelm korresponderade regelbundet med alliansens senare högkvarterssekreterare och den nya redaktören för *Jus Suffragii*, Katherine Bompas under 1930-talets andra hälft. Den 17 januari och 25 februari 1936 diskuterar Bompas inte bara alliansens och rösträttsrörelsens utan också kvinnorörelsens framtid, och uttrycker att flera äldre suffragetter känner sig besvikna på resultaten efter rösträttsrörelsen. Bompas beskriver en kvinnorörelse som har stagnerat, och som enbart kan komma igång igen med hjälp av den yngre generationens kvinnor. Bompas skriver:

> That hope will not save the Alliance from extinction it is true, but I think that nothing that the older and middle-aged women can do will effect that. Our force is spent and the War, while it brought emancipation to many women, cut across the normal development of the women's movement and interrupted the succession of one generation to another. You see I am becoming a fatalist with advancing age.[182]

De ursprungliga kvinnorna inom rösträttsrörelserna och alliansen beskrivs här som oförmögna att föra arbetet vidare om ambitionen hos den yngre generationen fattas. Första världskriget beskrivs som en av de hindrande faktorerna för en överlåtelse av verksamheten mellan de de äldre kvinnosakskvinnorna, Furuhjelm inkluderad, och de yngre, i vissa fall röstberättigade kvinnorna. Med andra ord kategoriseras Furuhjelm av Bompas som alliansens och rösträttsarbetets ursprungliga kvinnor.[183]

---

[180] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Margery Corbett Ashby till Annie Furuhjelm, 29.6.1930.
[181] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Margery Corbett Ashby till Annie Furuhjelm, 29.6.1930.
[182] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 17.1.1936.
[183] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 17.1.1936, 25.2.1936.

4.2.3 Konferenser och kongresser

Viceordförande för rösträttsalliansen Millicent Garett Fawcett skriver den 22 maj 1915 och informerar att Carrie Chapman Catt visar sitt stöd för de svenska kvinnornas initiativ till en kongress. Vidare meddelar Garett Fawcett att högkvarterets kommitté sett över förslaget och gett sitt godkännande, men att alliansmedlemmarnas representanter också ska rösta om kongressen per brev till Chapman Catt i New York. Brevet återspeglar Furuhjelms roll som finländsk representant för den internationella rösträttsrörelsen i och med att hon förväntas delta i beslutsfattandet kring kongressarrangemang.[184]

Som tidigare nämnt återaktiverades rösträttsarbetet efter första världskriget slut, något som återspeglas i korrespondensens diskussioner kring gångna och kommande konferenser och kongresser. Inledningsvis antyder korrespondensen om en del problem att ordna kongresser efter kriget. Mary Sheepshanks skriver brev till Furuhjelm såväl den 10 som den 11 februari 1919, där Sheepshanks bland annat frågar Furuhjelm om dennes åsikt kring de kongressförslag som lagts fram. Sheepshanks frågar om Furuhjelm har möjlighet att delta i ett styrelsemöte som skulle hållas på samma ort strax innan den officiella kongressen. Vidare informerar Sheepshanks om att ett förslag har framlagts att kongressen skulle hållas i ett neutralt land, till exempel Schweiz, och Sheepshanks undrar om de finländska delegaterna kommer kunna delta. I samma brev framkommer att Furuhjelm har föreslagit att styrelsemötet skulle hållas i Norden för att möjliggöra de nordiska kvinnornas medverkan. Som svar på detta skriver Sheepshanks att det skulle vara lika svårt för de sydeuropeiska kvinnorna att resa till något av de skandinaviska länderna. Sheepshanks skriver:

> [---] moreover Scandinavian countries have now won Suffrage and do not need the help which a Congress gives, whereas the French, Swiss and Italians have still a very great deal to learn and to accomplish, and it would seem more important for the Alliance to give them that help, than to the northern countries. These are only my personal opinions.[185]

Citatet visar på den aktiva diskussion som fördes kring alliansens verksamhet och att Furuhjelm var delaktig i den, och förväntades vara det. Med andra ord påvisas återigen

[184] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Millicent Garett Fawcett till Annie Furuhjelm, 22.5.1915.
[185] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 10.2.1919.

hennes delaktighet i den internaitonella verksamheten.[186]

Ett halvt år senare i ett officiellt brev skickat den 17 september 1919 till såväl alliansens styrelse som ordförandena av medlemmarnas nationalförbund uttrycker Carrie Chapman Catt sin besvikelse över att dessa varit oförmögna att enas om när och var en internationell kongress ska hållas. I samma brev ber Chapman Catt mottagarna att rösta angående de nya förslagen om en kommande kongress genom att svara ja eller nej. Chapman Catts formella brev till de ledande alliansmedlemmarna visar att samarbetet rösträttskvinnorna emellan inte var villkorslöst.[187]

Under resten av år 1919 fortsätter ärendet kring kongresser att vara ett central tema i korrespondensen till Furuhjelm. Carrie Chapman Catt skriver igen till Furuhjelm den 19 september 1919 där hon meddelar att den internationella kvinnokongressen[188] i Zürich var framgångsrik. Chapman Catt för även fram förslag till Furuhjelm om var alliansens nästa möte kunde hållas, och skriver att hon hellre skulle se Spanien som värdland för en konvention än Norge:

> You remember you and I talked of possibly going to Spain to see if we could not get something started there. [---] I think the Alliance could do more to help woman suffrage if it held its meeting there, than if it held it in any other country.[189]

Citaten visar än en gång att Furuhjelms innehade en roll som beslutsfattare i fråga om alliansens verksamhet, och bland annat i frågor om var alliansen ska satsa sina resurser. Korrespondensen med Furuhjelm består ofta av adminsitrativa diskussioner som inte alltid återspeglade en enighet mellan alliansens kvinnor.[190] Efter år 1919 kommer brevväxlingen med rösträttsorgsanisationer in i ett längre uppehåll kring temat kongresser och konferenser fram till att alliansens sekreterare Rosa Manns den 26 januari 1937 informerar Furuhjelm om att alliansen kommer att ordna en konferens i Zürich.[191]

---

[186] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 10.2.1919, 11.2.1919.
[187] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 17.9.1919.
[188] Arrangerat av det internationella kvinnorådet (ICW).
[189] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 19.9.1919.
[190] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 19.9.1919.
[191] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Rosa Manns till Annie Furuhjelm, 26.1.1937.

4.2.4 Angående Furuhjelm

I majoriteten av korrespondensen från rösträttsorganisationer till Annie Furuhjelm finns personliga inslag mellan brevskrivarna och Furuhjelm. Detta förekommer bland annat i form av personliga frågor och anmärkningar om Furuhjelm. Ett exempel på omtanke för Furuhjelm uttrycktes i ett brev skrivet den 25 maj 1937 av rösträttsalliansens dåvarande högkvarterssekreterare Katherine Bompas, drygt två månander innan Furuhjelms bortgång. Bompas hoppas i brevet att Furuhjelm ska tillfriskna snart efter en tids sjukdom. ”I miss you very much as a correspondent as no one nowadays writes to me from Finland, except for dear Miss Tabelle about the money and an occasional note from Miss Af Heurlin”[192]. Citatet indikerar att Furuhjelm fungerat som den främsta korrespondenten för Finlands del i den internationella rösträttsrörelsen. Furuhjelms representativa roll för Finland internationellt och vice versa är återigen påtagligt.[193]

4.2.5 Uppdrag till Furuhjelm

Den dåvarande redaktören för *Jus Suffragii* Mary Sheepshanks, skriver den 29 mars 1917, och ber Furuhjelm om en artikel till ett kommande specialnummer av nyhetsorganet. Specialnumret skulle tillägnas Ryssland, Finland och Polen förutsatt att artikelskribenter från respektive område fanns att tillgå. Furuhjelm får i uppdrag att bidra med en artikel om finländska kvinnors politiska arbete. Sheepshanks ber också Furuhjelm ta kontakt med ryska feminister för att väcka deras intresse att delta. På grund av att Furuhjelms hemland är storfurstendömet Finland används hon som en förmedlare av information mellan alliansen och de ryska rösträttskvinnorna.[194]

Som nämnt i underkapitlet om konferenser och kongresser ombes Furuhjelm vid flera tillfällen att rösta i olika aktuella frågor. Detta förekom också i frågan om *Jus Suffragii* och den 13 oktober 1915 skriver rösträttsalliansens kvinnor Millicent Garrett Fawcett, Marguerite de Witt Schlumberger och Adela Coit för att rösta angående nyhetsorganets innehåll. De anser att *Jus Suffragii* inte borde

[192] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 25.5.1937.
[193] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 25.5.1937.
[194] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 29.3.1917.

sponsorera innehåll som kan uppfattas som kontroversiella politiska ämnen inom vilka rösträttskvinnorna kan ha delade åsikter.

> That the I.W.S.A. and its organ "Jus Suffragii" having been formed to promote the enfranchisement of women and for no other object, the Headquarters Committee is of opinion that during the war other controversial objects, such as pacifism, on which suffragists are divided in opinion should not be advocated in the paper.[195]

Garrett Fawcett, de Witt Schlumberger och Coit påstår att nyhetsorganet enbart ska sponsorera kvinnosaksfrågor, och önskar att alliansmedlemmarna ska rösta om saken.[196] Den 3 januari 1919 skriver redaktören Mary Sheepshanks till Furuhjelm återigen för att upplysa henne om ett bifogat frågeformulär om jämlik lön för jämlikt arbete vars reslutat ska publiceras i *Jus Suffragii*. Furuhjelm får i uppdrag av Sheepshanks att på valfritt sätt få frågeformuläret besvarat, och på så vis bidra med den finländska attityden kring lönefrågan. Med andra ord fungerar Furuhjelm återigen som en tillförlitlig informationskälla för alliansen.[197]

I andra ärenden ombes Furuhjelm hålla tal under diverse tillställningar. Den 10 maj 1929 skriver alliansens ordförande Margery Corbett Ashby och meddelar att Carrie Chapman Catt inte kan delta i rösträttsalliansens konferens i Berlin samma år. Corbett Ashby uppmanar Furuhjelm att ställa upp och öppna konferensen med ett tal om rösträttsrörelsens 25-åriga arbete. Corbett Ashby skriver:

> Noone else has your qualifications of long work with the Alliance, of intimate knowledge of the whole suffrage movement, of being the first woman member of Parliament, of skill and practice in oratory – in fact we simply must have you.[198]

Citatet avslöjar hur alliansen uppfattar Furuhjelm. Hon ses som en alliansmedlem med en av de längsta erfarenheterna i politiken. Citatet återspeglar också Furuhjelms skickliga och aktiva engagemang för alliansen under åren eftersom de förlitar sig på att hon än en gång ska ställa upp för alliansens del.[199]

I ett brev från samma år skrivet den 27 november 1929 av alliansens ordförande Chrystal Macmillan ombes Furuhjelm igen att hålla ett tal, men denna gång

---

[195] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Millicent Garett Fawcett till Annie Furuhjelm, 13.10.1915.
[196] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Millicent Garett Fawcett till Annie Furuhjelm, 13.10.1915.
[197] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 3.1.1919.
[198] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Margery Corbett Ashby till Annie Furuhjelm, 10.5.1929.
[199] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Margery Corbett Ashby till Annie Furuhjelm, 10.5.1929.

under en demonstration samordnad med det internationella kvinnorådet under alliansens konferens i Berlin. Macmillan skriver att flera nationaliteter och grupperingar ska hålla tal och undrar om Furuhjelm vill ställa upp som talare för de skandinaviska länderna. Breven indikerar att Furuhjelm mot slutet av 1920-talet forsättningsvis fungerade som huvudsaklig kontaktperson och representant för Norden inom den internationella rösträttsalliansen.[200]

Under 1930-talet kontaktas Furuhjelm av rösträttsalliansen med diverse uppdrag. Den 28 juni 1930 skriver högkvarterssekreteraren Katherine Bompas och ber henne bidra med en lista över vilka kvinnliga ledamöter från Finland som ska närvara under alliansens möte med Inter-Parliamentary Union i London. Bompas ursäktar sig eftersom Furuhjelm inte längre är riksdagsledamot, men hoppas ändå att Furuhjelm kan hjälpa dem. Trots att Furuhjelms arbetssituation har förändrats, har inte alliansens tillit till henne gjort detsamma.[201] Den 16 maj 1936 skriver Bompas än en gång för att be Furuhjelm att försöka påverka valet av ny sekreterare för Nationernas förbund. Tjänsten innehades av finländaren Armi Hallstén-Kallia som ska avgå, och Bompas skriver att det är sannolikt att en finländare igen blir vald för uppgiften. Bompas skriver att alliansen däremot är orolig över att det ska bli en man, vilket skulle resultera i en ytterligare minskning av antalet kvinnor inom Nationernas förbund.

> It was therefore agreed that all the women's international organisations should write to their affiliated societies in Finland suggesting that they might approach the Government to ask that in the event that the League asks them to suggest suitable candidates from Finland for this place soon to become vacant, they should put forward the names of women.[202]

I brevet ber alliansen Furuhjelm föra informationen vidare och kontakta sin regering och ge en lista med förslag på kvinnor som kunde överta uppdraget som sekreterare. Citatet berättar att samma uppmaning skickats ut av andra internationella kvinnoorganisationer till deras representanter i Finland. Brevet ger därmed en inblick i hur Furuhjelm i egenskap av finländsk representant för alliansen användes till förmån för den internationella rösträttsrörelsen.[203]

I ett annat ärende kontaktade Margery Corbett Ashby den 12 september 1935 än en gång Furuhjelm där hon ombes hjälpa alliansen. Alliansen önskar att

[200] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Chrystal Macmillan till Annie Furuhjelm, 27.11.1929.
[201] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 28.6.1930.
[202] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 16.5.1930.
[203] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 16.5.1930.

Furuhjelm ska hjälpa till med försäljningen av alliansfrimärken. Alliansfrimärken hade tryckts av den turksiska regeringen inför alliansens kongress i Istanbul, men osålda frimärken skulle enligt lag förstöras vid årsskiftet och måste därför säljas slut innan dess. Furuhjelm ombes få igång försäljningen av frimärkena i Finland och Corbett Ashby avslutar brevet på följande vis: ”I know that I may count on you to make the most of a golden opportunity”[204]. Ur citatet kan det utläsas att Furuhjelm flera gånger tidigare ställt upp på alliansens uppdrag och hon antas återigen göra det och därmed bidra med den finländska insatsen för alliansen.[205]

4.2.6 Krigstillstånd

Första världskrigets intriger är ett tema som inte går att undgå i brevväxlingen med Annie Furuhjelm. Mary Sheepshanks skriver till Furuhjelm den 29 mars 1917 med hänvisning till den pågående ryska revolutionen. Hon inleder sitt brev med förhoppningar om att utvecklingen i Finland ska fortsätta vara positiv. Sheepshanks skriver:

> May I offer you heartfelt congratulations on the happy turn events have taken; I do hope all develompents continue favourable and that you and your fellow-countrymen and women will have every cause to rejoice.[206]

Finlands underkastelse till kejsardömet Ryssland uppfattades med anda ord som en negativ sak, och förväntningar om Finlands befrielse är ett återkommande tema under år 1917.[207]

Rösträttsalliansens kassör Adela Coit skriver den 5 april 1917 och gläds även hon över utvecklingen i Ryssland men frågar också efter nyheter från Finland. Coit skriver: ”Do tell me what is happening. It is so difficult to form a clear idea of the actual happenings. The papers don’t seem to be reliable. [---] Will you get back all your freedom in Finland?!!”[208]. Citatet visar på Furuhjelm som en tillförlitlig informationskälla och uttrycker förhoppningar om Finlands befrielse. Eftersom detta och föregåemde brev antyder en positiv inställning till den ryska revolutionen, avslöjas

[204] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Margery Corbett Ashby till Annie Furuhjelm, 12.9.1935.
[205] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Margery Corbett Ashby till Annie Furuhjelm, 12.9.1935.
[206] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 29.3.1917.
[207] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 29.3.1917.
[208] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Adela Coit till Annie Furuhjelm, 5.4.1917.

även den liberala förgreningen hos alliansens brevskrivare.[209]

Efterverkningarna på första världskriget kan uttolkas ur Mary Sheepshanks brev från den 11 februari 1919, där det framkommer att alliansen bör ta en gemesam ställning för vilken attityd som innehas gentemot de tyska kvinnorna.[210] Carrie Chapman Catt skriver den 23 juli 1919 där hon ägnar några rader åt att uppmuntra alliansens rösträttskvinnor att inte tappa lusten för arbetet efter krigets motgånar. Chapman Catt skriver:

> I feel certain that it has strengthened the belief of every suffragist in the world that the welfare of human society requires the voice and hands of its women as never before.[211]

Citatet ger uttryck för den kvinnouppfattning som alliansen innehade, där kvinnligt politiskt inflytande kunde ha varit en förebyggande faktor när det gäller första världskriget.[212]

En liknande tankegång delar högkvarterssekreteraren Katherine Bompas med sig till Furuhjelm i sina brev skrivna den 25 februari och 18 april år 1936. I det första brevet uttrycker Bompas oro för att ett nytt krig kan bryta ut, och i det följande brevet uttrycker hon det tragiska i bristen på kvinnligt inflytande inom världspolitiken.

> Indeed I do agree that it is rather a tradgedy that no women in any country have arisen with sufficient personality and initiative to influence national or international politics.[213]

Citatets inledning visar att Furuhjelm i ett tidigare brev yttrat detta påstående, som hon nu får medhåll för. Vidare avslöjar citatet Furuhjelms tankar om hur kvinnor kunde påverka världspolitiken om möjligheten gavs. Hon delar Chapman Catts och Bompas åsikt om att världspolitiken skulle vara fredligare med kvinnligt inflytande.[214]

4.2.7 Politik och ideologi

Mary Sheepshanks skriver den 10 februari 1919 om såväl den ideologiska polemiken mellan rösträttsalliansen och fredskommittéen The International Committee of

---

[209] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Adela Coit till Annie Furuhjelm, 5.4.1917.
[210] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 11.2.1919.
[211] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 23.7.1919.
[212] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 23.7.1919.
[213] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 18.4.1936.
[214] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 25.2.1936, 18.4.1936.

Women for Permanent Peace som The Women's Party. Brevet antyder att Furuhjelm skrivit till Sheepshanks med hänvisning till The Women's Party och den ideologiska polemiken som besvaras i det aktuella brevet. Sheepshanks skriver att hon inte tror att det är möjligt för The International Committe of Women for Permanent Peace att låta sig kombineras med rösträttsalliansen. Detta motiverar Sheepshanks med att rösträttsalliansens medlemmar i de krigsförande länderna skulle drabbas och kollidera med medlemmarna av fredskommittéen i de krigsdrabbade länderna. Sheepshanks skriver att kommitteen har tagit en internationell linje medan alliansmedlemmarna i de krigsförande länderna anammat en mer nationalistisk ton efter kriget, och detta menar Sheepshanks att oundvikligen skulle leda till ideologiska sammanstötningar.[215]

Sheepshanks uttalar sig också på ett beskrivande sätt om Women's Party, vilket ger intrycket av att Furuhjelm hade ovetandes om partiet velat veta mer om det i ett tidigare brev.[216] Women's Party var ett brittiskt parti som grundades av Christabel Pankhurst i väntan på kvinnorösträtten genom att upplösa The Women's Social and Political Union.[217] I brevet kallar Sheepshanks Women's Party för en autokratisk förening i koalitionen. Sedan tillägger Sheepshanks medhållande, "I agree with you that on the whole women must work as party candidates"[218]. Såväl Sheepshanks som Furuhjelms attityd gentemot kvinnopartier framkommer i citatet och bägge anser att kvinnor bör kandidera för redan existerande partier för att kunna delta i politiken.[219]

I det tidigare nämnda officiella brevet informerar Carrie Chapman Catt den 23 juli 1919 om att alliansen planerar att närvara under mötet som Nationernas förbund planerar att hålla i Washington i oktober samma år, men den amerikanska politiken tangeras av motstånd mot förbundet vilket orsakat osäkerhet kring om mötet blir av. Chapman skriver:

> In the event it is held, many of us feel that the Alliance should officially present its long-talked-of memorial and secure from it concessions concerning the protection of women, not only in times of war, but in time of peace.[220]

[215] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 10.2.1919.
[216] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 10.2.1919.
[217] Crawford, s. 725.
[218] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 10.2.1919.
[219] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Mary Sheepshanks till Annie Furuhjelm, 10.2.1919.
[220] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 23.7.1919.

Citatet berättar om alliansens nya mål angående kvinnors rättigheter, som efter första världskriget inte enbart tangerade rätten att rösta.[221]

Valkampanjer bland alliansens kolleger diskuteras också i korrespondensen till Furuhjelm. Katherine Bompas skriver brev till Furuhjelm den 19 oktober 1935 och den 17 januari 1936 och i det första brevet informerar hon henne om Margery Corbett Ashbys valkampanj i Storbritannien. Hon gör detta för att förklara varför Furuhjelm inte har fått några brev från Corbett Ashby den senaste tiden. Bompas avslöjar även sin personliga åsikt då hon skriver att det på grund av Corbett Ashbys liberala inriktning inom en koservativ konstitution, är tveksamt om hon kommer att bli invald i parlamentet.[222] I det senare brevet från år 1936 informerar Bompas sedermera att Corbett Ashby upplevt två förluster, en genom parlamentsvalet och en genom sin fars bortgång, vilket är orsaken till frånvaron av Corbett Asbhys brev till Furuhjelm. Dessa två brev antyder att Furuhjelm var van vid regelbunden brevväxling med alliansens dåvarande ordförande.[223]

4.2.8 Historia och arv

I ett brev skrivet den 26 januari 1937 av rösträttsalliansens holländska sekreterare Rosa Manns tangeras teman kring rösträttsrörelsens historia och arv. Manns reflekterar bland annat över hur länge rösträttsalliansen och dess kvinnor har varit verksamma, vilket hon gör genom att påminna Annie Furuhjelm om den gången alliansen erhöll telegram om den nederländska prinsessan Julianas födsel och samtidigt berättar att prinsessan nu har gift sig. Manns skriver:

> We have had a nice time in Holland with the Princess Juliana's Wedding. Do you rembember that at our London Congress we got the news of her birth? Now the Alliance sent a telegram of congratulations to the Princess on the day of her marriage.[224]

Brevet innehar en sentimental ton kollegerna emellan, eftersom såväl Manns som Furuhjelm varit delaktiga i alliansen sedan dess början. Vidare informerar Manns om att de har ordnat en pionjärsdag i Holland för studerande flickor, där dessa fick lyssna

[221] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 23.7.1919.
[222] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 19.10.1935.
[223] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Katherine Bompas till Annie Furuhjelm, 17.1.1936.
[224] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Rosa Manns till Annie Furuhjelm, 26.1.1937.

till tal av tiotals äldre generationens rösträttskvinnor.[225]

Avslutningsvis infomerar Manns Furuhjelm om grundandet av kvinnoarkivet International Archives for the Women's Movement, och önskar att Furuhjelm ska bidra med material från Finland eftersom arkivet ska omfatta feministiskt material från alla länder i världen. Manns skriver:

> Could you perhaps procure me some things from Finland? Everything is welcome in the form of letters, photos, magazines etc. You will certainly possess a great deal of correspondence with your old international friends and those letters will be of great value later in that historical library of ours.[226]

Citatet ovan ger intrycket av att Furuhjelm var en välkänd rösträttskvinna i de internationella kretsarna med flera kontakter. Furuhjelms behov och intresse för kvinnosaksärenden ger sig i uttryck i hur Manns avslutar sitt brev till henne: "I am sorry this is such a long letter but I know you like to hear things that are going on. Many times I think of the happy days we had together at our international congresses"[227]. Brevet påvisar hur kontinuerlig Furuhjelms sociala roll var i den internationella rösträttsalliansen.[228]

4.3 Leslie Woman Suffrage Comission Inc.

Organisationen Leslie Woman Suffrage Commission Inc. grundades år 1917 av Carrie Chapman Catt, som på begäran av den bortgångna fru Frank Leslie skulle upprätta en organisation med syftet att finansiera rösträttsarbete.[229] Avsändarna för organisationen var grundaren Carrie Chapman Catt, organisationens ordförande Margery Corbett Ashby och dess redaktör Ida Husted Harper. Organisationens korrespondens med Furuhjelm är förstahandskorrespondens, eftersom respektive avsändare hade återkommande kontakt med Furuhjelm om såväl professionella som privata angelägenheter.[230]

---

[225] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Rosa Manns till Annie Furuhjelm, 26.1.1937.
[226] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Rosa Manns till Annie Furuhjelm, 26.1.1937.
[227] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Rosa Manns till Annie Furuhjelm, 26.1.1937.
[228] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Rosa Manns till Annie Furuhjelm, 26.1.1937.
[229] Kelley M. King, *Call Her a Citizen, Progressive-Era Activist and Educator Anna Pennybacker*, (Texas 2010), s. 131.
[230] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4.

4.3.1 Rösträtt

Ida Husted Harper, redaktören för Leslie Woman Suffrage Commission Inc., skriver regelbundet till Furuhjelm. Hon berättar om bland annat rösträttskampen i Förenta staterna. Den 21 januari 1919 återkommer Husted Harper igen i brev till Furuhjelm efter ett uppehåll på fem år. I det långa brevet uttrycks försiktiga förhoppningar om att kvinnors rösträtt ska säkras i konstitutionen:

> We are sure to win in the next Congress, as we have enough of the memebers pledged, but we are very sore and angry at lacking only one vote of success and having to keep on with the work and expense for another year.[231]

Året därpå den 27 september 1920 beskriver Husted Harper att rösträttsarbetet i Förenta staterna fortsätter med en del svårigheter i Tennessee. Samma år den 3 december fortsätter Husted Harper med att beskriva deras senaste presidentval och berätta att lagen om allmän rösträtt säkrats och förevigats i landets konstitution. Husted Harpers brev återspeglar Furuhjelms intresse för rösträttsarbetets framsteg.[232]

4.3.2 Alliansärenden

Ida Husted Harper uttrycker också sina tankar kring rösträttsalliansens utveckling i ett brev till Furuhjelm den 21 januari 1919. Hon skriver att fastän alliansens utveckling ser osäker ut så kommer någon sammanslagning med det internationella kvinnorådet knappast att äga rum, ”[---] I am sure Mrs. Catt will never allow it to go into the Council”[233]. Den tveksamma sammanslagningen som omnämns i brevet är den mellan den internationella rösträttsalliansen och det internationella kvinnorådet. Med detta citat sker en klar separering mellan de två kvinnorörelserna.[234]

Under mitten av 1920-talet ordnades både Enfranchised Women’s Programme och The President’s Council under vilka alliansens medlemmar och styrelse föreläste och planerade sitt arbete. Dåvarande ordförande för Leslie Woman Suffrage Comission Inc., Margery Corbett Ashby skriver till Furuhjelm den 21 september 1925 för att informera att hon kommer att ansvara för

[231] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Ida Husted Harper till Annie Furuhjelm, 21.1.1919.
[232] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Ida Husted Harper till Annie Furuhjelm, 27.9.1920.
[233] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Ida Husted Harper till Annie Furuhjelm, 21.1.1919.
[234] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Ida Husted Harper till Annie Furuhjelm, 21.1.1919.

eftermiddagsprogrammet under dagen för Enfranchised Women's Programme och att Furuhjelm ska ansvara för förmiddagsprogrammet. Corbett Ashby informerar Furuhjelm om att valet av ämne under hennes programdel är valfritt och kan planeras i enlighet med det som ligger Furuhjelm närmast. Brevet återspeglar alliansens tillit till Furuhjelm och medvetenheten om hennes kunnighet i fråga om framföranden under olika evengemang.[235]

4.3.3 Angående Furuhjelm

Efter första världskriget och finska inbördeskriget skriver Ida Husted Harper den 7 januari 1920 ett långt brev där Furuhjelm ombes kontakta rösträttsrörelsens kvinnor igen efter kriget. Husted Harper beklagar även för alliansens del att Furuhjelms bröder har gått bort under inbördeskriget:

> I cannot express in words the deep sympathy which we have for you in your personal sorrow for the loss of your brothers, and in the anguish, which you must have experienced at the condition of your beloved country.[236]

I samma brev frågar Husted Harper Furuhjelm om denna fortfarande är riksdagsledamot, och uppmanar henne att svara snarast på brevet om det når henne. Brevet indikerar att Furuhjelms kontakt med den internationella rösträttsalliansen avstannade under konflikterna i Finland och att alliansen var mån om sina kvinnliga kolleger.[237]

Den 12 januari 1924 skriver Carrie Chapman Catt om sina förhoppningar om att Furuhjelm ska kandidera för riksdagen igen, och om hur givande hennes bekantskap med Furuhjelm är.

> Among the privileges of my life, I regard my acquaintance with you as one of the most pleasant and gratifying. [---] The comradeship we women built up through our work for emancipation was the most precious result in the whole undertaking.[238]

Majoriteten av brevet innehåller arbetsrelaterade ärenden, men ändå ägnas några rader åt att visa uppskattning för vänskapen till Furuhjelm. Förutom rollen som kollega inom

[235] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Margery Corbett Ashby till Annie Furuhjelm, 21.9.1925.
[236] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Ida Husted Harper till Annie Furuhjelm, 7.1.1920.
[237] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Ida Husted Harper till Annie Furuhjelm, 7.1.1920.
[238] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 12.1.1924.

rösträttsrörelsen innehade hon även en mer vänskaplig roll som sträckte sig utanför rösträttsarbetet.[239]

4.3.4 Politik och ideologi

I största delen av de internationella rösträttsorganisationernas brevväxling till Furuhjelm förekommer diverse uttalanden kring teman politik och ideologi. I ett brev daterat den 21 januari 1919 uttrycker Ida Husted Harper hur glädjande genomförandet av den amerikanska förbudslagen är och påpekar att lagen är en tröst för de amerikanska kvinnorna vars rösträtt ännu inte godkänts.[240]

Furuhjelm blev däremot en motståndare till förbudslagen i Finland eftersom hon ansåg att lagen orsakade smuggling och ökade våldet i samhället. Furuhjelm var en av dem som förespråkade måttlig konsumtion av alkohol i stället för totalförbud. Med andra ord bestod inte korrespondensen med Furuhjelm av enbart rösträttskvinnor med samma politiska övertygelser som hennes.[241]

Carrie Chapman Catt skriver den 12 januari 1924 där hon reflekterar över situationen i Ryssland och hur förhållandena verkar ha försämrats efter revolutionen. Hon säger: ”It is a curious thing that these men, who were aroused to revolution by the oppression of the ancient regime, should now do precisely the same thing to others”[242]. Citatet återspeglar den diskussion kring rådande politiska händelser, som ger uttryck för de kollegiala förhållandena och Furuhjelms ihållande intresse att följa med de rådande politiska klimaten.[243]

Ida Husted Harper skriver den 7 januari 1920 om det pågående och enligt henne långdragna presidentvalet i Förenta staterna, men också om förändringar bland rösträttsföreningar i Förenta staterna. Eftersom rösträtten nalkades för de amerikanska kvinnorna, bytte National and State Suffrage Associations namn till League of Women Voters för att gynna kvinnors fortsatta samarbete för sina rättigheter. [244]

---

[239] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 12.1.1924.
[240] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Ida Husted Harper till Annie Furuhjelm, 21.1.1919.
[241] The Wilkes-Barre Record 9.4.1931.
<https://www.newspapers.com/image/?clipping_id=4724732&fcfToken=eyJhbGciOiJIUzI1NiIsInR5cCI6IkpXVCJ9.eyJmcmVlLXZpZXctaWQiOjEwMTMzMDQyMiwiaWF0IjoxNTU1MDU0NDIzLCJleHAiOjE1NTUxNDA4MjN9.HL8gHNK7CHwjpK1X3ZOlmaUUqm_SOtzpCIEJ-KZlhrw>. 12.4.2019.
[242] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 12.1.1924.
[243] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Carrie Chapman Catt till Annie Furuhjelm, 12.1.1924.
[244] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Ida Husted Harper till Annie Furuhjelm, 7.1.1920.

4.4 Män för de kvinnliga rösträttsrörelserna

Det var inte enbart kvinnor som arbetade för kvinnors rätt att rösta, utan även män. Breven till Furuhjelm från manliga rösträttsorganisationer är få, men tre brevväxlingar ger uttryck för Furuhjelms kontakt med män som förespråkade rösträtt för kvinnor. Ett odaterat brev från Sussex Men's League for Women's Suffrage skrivet av dess hederssekreterare Adrian Brunel, vittnar om ett samarbete mellan Furuhjelm och organisationen.[245] Men's League for Women's Suffrage grundades av drygt 40 vänstersinnade politiker år 1907 för att bistå kvinnorna i rösträttsarbetet med de medel som de som politiskt självständiga män kunde ge. Men's League for Women's Suffrage bidrog bland annat genom att hjälpa till att publicera feministiskt material och betala borgen åt flera arresterade suffragetter.[246] Förgreningen Sussex Men's League for Women's Suffrage sänder beundrande tacksägelser för ett tal som Furuhjelm hållit. Brunel skriver:

> Your speech was extremely interesting and made us sympathise with your struggles for the cause and admire your bravery. I have never seen such an attentive audience. Our Sussex League is now quite famous, as you will judge by the newspaper report I am sending you. With renewed thanks and best wishes to the Women of Finland.[247]

Citatet tyder på att Furuhjelm hjälpt till att synliggöra organisationen genom att hålla tal under en av deras sammankomster. Med andra ord användes Furuhjelm för att uppmärksamma mindre rösträttsorganisationer. [248]

De två följande avsändarna är journalister för tidningar som inte är nyhetsorgan för någon rösträttsorganisation. Däremot förespråkar bägge journalister och även deras tidningar kvinnornas sak i fråga om rösträtten. Den första som gör det är liksom föregående i ett odaterat brev skrivet av Donald Day *Chicago Tribune*s korrespondent för nordöstra Europa och Ryssland. Detta innebär att han också rapporterade för storfurstendömet Finland. Brevet visar på att Furuhjelm och Day varit i kontakt tidigare, eftersom han bifogar en kopia av ett tidigare nummer som de diskuterat. Day föreslår med ett komiskt inslag hur kvinnor borde överta monopol i världspolitiken medan männen skulle hålla sig till affärerna. Det kan alltså antas att

---

[245] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Adrian Brunel till Annie Furuhjelm, odaterat.
[246] *"Men's League for Women's Suffrage"*, John Simkin, uppdaterad juni 2015, Spartacus Educational webbsida
<https://spartacus-educational.com/Wmen.htm>. 23.3.2019.
[247] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Adrian Brunel till Annie Furuhjelm, odaterat.
[248] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Adrian Brunel till Annie Furuhjelm, odaterat.

Day korresponderat om kvinnosakfrågor för *Chicago Tribune*.[249]

Korrespondensen från journalisten och redaktören för *Review of Reviews* Willam T. Stead till Furuhjelm är i högsta grad vänskaplig. Det framkommer dock att Stead hade ett intresse för kvinnosaken, eftersom han i ett brev informerar om hur väl inblandade och aktiva de röstberättigade kvinnorna är inom politiken i Australien. Stead skriver den 19 mars 1907:

> With regard to the question you ask me as to Women's Suffrage in Australia, I assure you there is not a word of truth in all the nonsense your papers write about it. There are more women voters in Australia than men, and last year more women voted than men, and in consequence the country is not ruined, it is very prosperous, and the influence of women's votes has been distinctly good.[250]

I citatet uppdaterar Stead Furuhjelm om rösträttssituationen i Australien. Han berättar att rösträttsrörelsen inte har stagnerat efter att rösträtten hade vunnits. En fond upprättades i Steads namn efter att han avlidit i samband med Titanics förlisning år 1912[251]. Fonden ämnade finansiera och upprätta boenden för arbetarkvinnor. Furuhjelm erhöll ett brev från The Stead International Memorial Fund i december 1912 där hon ombes bidra till fonden.[252] Tillsammans visar korrespondensen med Donald Day och William T. Stead att Furuhjelm hade kontakt med rösträttsvänliga kolleger inom journalisternas yrkeskår och arbetade tillsammans med dem för att framhäva rösträttsfrågor.[253]

---

[249] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4, från Donald Day till Annie Furuhjelm, odaterat.
[250] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från Willam T. Stead till Annie Furuhjelm, 19.3.1907.
[251] *"The Great Educator: a Biography of W.T. Stead"*, Owen Mulpetre, 2012, W.T. Stead Resource Site webbsida
<https://attackingthedevil.co.uk/bio.php>. 23.3.2019.
[252] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 5, från William T. Stead till Annie Furuhjelm, december 1912.
[253] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.

5. Resultat

I denna avhandling har jag studerat Annie Furuhjelms transnationella aktörskap, och analyserat hur hon som transnationell aktör figurerat på den internationella arenan för rösträttsfrågor. Detta har jag gjort genom att analysera internationella rösträttsrörelsers korrespondens med Furuhjelm i två delar. I den första analysen har jag studerat korrespondensens omfattning genom att fokusera på tidpunkten när korrespondensen med henne ägde rum och med vilka rösträttsorganisationer, och detta i syfte att definiera hennes sociala arena som transnationell aktör och kontinuiteten av aktörskapet. I analysens andra del har jag studerat de teman som förekommer i brevväxlingen i syfte att i sin tur definiera Furuhjelms sociala roll som transnationell aktör.

Tillsammans besvarar de två analysdelarna avhandlingens frågeställning: Hur figurerade Annie Furuhjelm som transnationell aktör i de internationella rösträttsrörelserna? I detta kapitel redogör jag för resultaten av avhandlingen genom att peka på hur analysen och dess teori har besvarat frågeställningen. Jag avslutar sedan avhandlingen med ett diskussionskapitel kring möjligheter för fortsatt forskning i källmaterialet för denna avhandling.

5.1 En sammanflätad social arena

Antje Dietze och Katja Naumann anser att den transnationella aktören inte är begränsad till enstaka fysiska rum utan rör sig på mångfaldiga sociala arenor, någonting som påvisas med korrespondensens omfattning och utsträckning.[254] Sammanlagt skriver 16 nationers rösträttsorganisationer till Annie Furuhjelm under perioden 1910–1937, nyhetsorgan och publikationsförlag med rösträttsinriktning däri inkluderade. Korrespondensen utgörs av en internationell mångfald där kvinnans politiska medborgarskap är ett gemensamt ämne, vilket respektive organisation och nyhetsorgan strävade efter. Därför är Furhjelm indirekt i kontakt med respektive organsiations arbete via brevens avsändare.[255] Med andra ord består den transnationella aktören Annie Furuhjelms sociala arena av diverse internationella rösträttsorganisationer och -rörelser. Dessutom visar avhandlingens tabeller att

[254] Dietze & Naumann, s. 419–421.
[255] Neunsinger, *Historisk tidskrift*, s. 4, 17–18.

brevväxling mellan Furuhjelm och flera av rösträttsorganisationerna var kontinuerlig. Den internationella rösträttsalliansen är den organsation som korresponderade med Furuhjelm så gott som oavbrutet åren 1913–1937.[256]

Silke Neunsinger beskriver histoire croisées huvudsakliga utgångspunkt som att historiska fenomen aldrig är isolerade, utan i stället ett resultat av ett sammanflätande möte.[257] Dietze och Naumann menar i sin tur att sammanflätningarna som ett resultat av historiska fenomen eller situationer möjliggör studerandet av den transnationella aktörens rörelser.[258] Här kan Furuhjelms transnationella aktörskap anpassas till histoire croisées uppfattning om sammanflätande möten som ett resultat av ett historiskt fenomen.

De internationella rösträttsrörelserna är det historiska fenomenet och situationen som aktören Annie Furuhjelm rör sig i oberoende av de egna nationella gränserna. Den historiska situationen utspelar sig genom 16 nationers rösträttsorganisationer, och i deras korrespondens med Furuhjelm sker ett möte mellan henne och dem. Detta resulterar i att hennes aktörskap utspelar sig i ett mångfaldigt internationellt rum av olika skalor. Aktören Furuhjelms sociala arena består med andra ord av flera olika rum tillhörande de internationella rösträttsrörelserna. Furuhjelms rörelser och möten besitter alltså en kontinuitet.

5.2 Furuhjelms mångfaldiga sociala roller

Furuhjelms sociala roll som transnationell aktör har utlästs med hjälp av åtta teman inom korrespondensen: rösträtt, alliansärenden, konferenser och kongresser, angående Furuhjelm, uppdrag till Furuhjelm, krigstillstånd, politik och ideologi samt historia och arv.[259]

Det främsta temat för korrespondensen var rösträtten. Redan i brev om rösträttsärenden syns Furuhjelms varierande roller. Hon fungerade bland annat som en kontaktperson och representant för de finländska rösträttskvinnorna i det internationella rösträttsarbetet. Därtill agerade Furuhjelm som språkrör för det internationella rösträttsarbetet i Finland, och antogs besitta ett särskilt samhälleligt

[256] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–6.
[257] Neunsinger, *Historisk tidskrift*, s. 4, 17–18.
[258] Dietze & Naumann, s. 418.
[259] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.

inflytande då hon vid flera tillfällen ombads tala om rösträttssfrågor. Furuhjelm antog också rollen som informatör för den internationella rösträttsalliansen, bland annat om hur rösträttarbetet framskred i Ryssland. Utöver detta var Furuhjelm också i egenskap av andra viceordförande i alliansen en beslutsfattare i hur rösträttsarbetets resurser skulle fördelas. Diskussioner kring resursfördelning på arbetet var återkommande i korrespondensen som fördes mellan Furuhjelm och alliansens styrelsemedlemmar.

Rollen som en av alliansens beslutsfattande var väl emottagen av Furuhjelm eftersom korrespondensen med henne vittnar om ett oändligt transkontinentalt intresse för rösträttsarbetets framsteg och motgångar. Hon hade också en uppmärksammad roll i mindre rösträttsorganisationer, vilket påvisar hennes celebra status som internationell kvinnosakskvinna. Vidare framhävdes Furuhjelms roll som journalist bland annat via hennes korrespondens med bland annat tidningar som *Chicago Tribune*, *Review of Reviews* och *The Vote* av vilka rösträttsfrågan uppmärksammades.[260]

Alliansärenden var det andra större temat i korrespondensen och förekom i brev från såväl internationella rösträttsalliansen som Leslie Woman Suffrage Alliance eftersom avsändarna i den sistnämnda organsationen också tillhörde alliansen. I egenskap av viceordförande och delegat fick Furuhjelms en hel del brev gällande alliansens verksamhet och utmaningar. Brevväxlingen återspeglar regelbundet hur Furuhjelm utför sitt arbete som styrelsemedlem, bland annat genom att diskutera kring hur alliansen kan vidga sitt fokus för flera rättighetsfrågor än rösträtten. Furuhjelm hade progressiva mål för alliansens utveckling, och brevväxlingen vittnar om flera tillfällen där Furuhjelm uppmuntrade till utveckling av alliansens verksamhet så att fokus kunde ligga på flera områden av kvinnors rättigheter. Mot slutet av Furuhjelms karriär fortsätter alliansens framtid att diskuteras. Hon delar låga förhoppningar tillsammans med andra alliansmedlemmar om att verksamheten ska kunna locka de yngre generationerna att fortsätta arbetet. Furuhjelm framstår i dessa diskussioner som en av alliansens ursprungliga kvinnor som medverkat redan i etableringen av den totala verksamheten.[261]

En stor del av alliansens verksamhet utspelade sig på deras konferenser och kongresser, vilket återspeglas i korrespondensens innehåll där Furuhjelms beslutsfattande roll syns. Hon ombes vid flera tillfällen att rösta i frågor kring var, hur

[260] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[261] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.

och när alliansens sammanträden ska ordnas. Utöver detta förväntades Furuhjelm också föreslå hur sammanträdena skulle ordnas och hur alliansen kunde satsa sina resurser, vilket visar alliansens förväntningar på Furuhjelm i rollen som styrelsemedlem. Med andra ord innehade hon administrativa uppgifter i den internationella rösträttsalliansen.[262]

Utöver de kollegiala förhållandena framkommer även det mer systerskapliga förhållandet rösträttskvinnorna emellan. I korrespondensen syns vid flera tillfällen personliga hänvisningar om såväl brevens skribenter som om Furuhjelm själv. Samtidigt som Furuhjelm framstår som den främsta finländska kontakten till rösträttsalliansen vittnar också brevskrivarna om vänskap som sträckte sig utanför rösträttsarbetet. Dessutom uttryckte en del brevskrivare oro för Furuhjelm under ryska revolutionen och det finska inbördeskriget.[263]

Furuhjelm kontaktades också för att tilldelas diverse uppdrag. Hon fungerade som informatör för alliansen då hon ombads förmedla information mellan den och de ryska rösträttskvinnorna under första världskriget. Vid en annan tidpunkt ombes Furuhjelm bidra med enkätresultat från Finland till *Jus Suffragii*, och detta vittnar om att alliansens upplevde henne som en pålitlig informationskälla. Utöver detta avslöjar brevväxlingen att Furuhjelm uppfattades som en alliansmedlem med en av de längsta erfarenheterna inom politiken. Med återkommande förfrågningar om att hålla tal förlitar sig alliansen på Furuhjelms kontinuerliga engagemang i verksamheten. Dessutom indikerar brevväxlingen att hon fortsatte fungera som alliansens huvudsakliga kontaktperson och representant för såväl Finland som resten av Norden under 1920- och 30-talet. Furuhjelm ansågs också besitta ett särskilt politiskt inflytande, eftersom hon på begäran av alliansen ombads försöka påverka i olika institutioners val av personal för administrativa poster.[264]

Eftersom brevväxlingen äger rum före, under och efter ett världskrig utgjorde ett av analysens teman krigstillstånd. Breven avslöjar att brevskrivarna och därmed även representanterna av alliansen ställde sig bakom ryska revolutionen och att de hyste hopp om Finlands befrielse. Korrespondensen vittnar även om Furuhjelms tankar kring hur ökat kvinnligt inflytande i världspolitiken skulle resultera i en fredligare sådan. Hand i hand med temat krigstillstånd finns temat politik och ideologi.

---

[262] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[263] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[264] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.

Förutom diskussioner kring partibildningar fortsatte Furuhjelm delta i arbetet för att utveckla alliansen. Brevens diskussioner om politik och ideologi återspeglar Furuhjelms roll som politiker, eftersom hon även deltar i politiska diskurser utanför det egna hemlandet. Hon hade dessutom ett ihållande intresse att följa de rådande politiska klimaten, vilket återspeglades i de kollegiala förhållandena som synliggörs i breven.[265]

Analysens sista tema, historia och arv, vittnar i sin tur om kontinuiteten i Furuhjelms transnationella medverkan. Hon framställs återigen som en av alliansens ursprungliga kvinnor, som via flera kontakter är välkänd inom rösträttsarbetet i de internationella rösträttskretsarna. Därtill visas Furuhjelms konstanta intresse för fortsatt arbete för rösträtt och jämlika rättigheter för kvinnor. Hos henne fanns behov av att uppdateras av om alliansens verksamhet. Med andra ord vittnar korrespondensen om kontinuitet i hennes engagemang och intiativtagande.[266]

5.3 Furuhjelms transnationella aktörskap

Sammanfattningsvis var Furuhjelms sociala roll i de internationella rösträttsrörelserna mångfaldig. Inom den internationella rösträttsalliansen fungerade Furuhjelm som viceordförande och delegat för Finland. Enligt korrespondensen var hon också representant för såväl Finland som hela Nordens rösträttskvinnor och var med andra ord alltså inte enbart en finländsk kvinnosakskvinna utan även en internationell kvinnosakskvinna.

Rollen som internationell kvinnosakskvinna tog sig i uttryck i korrespondensens åtta teman. Furuhjelm var verksam som granskande journalist, talare, informatör, kollega och inte minst som väninna. I hennes roll fanns alltså en blandning av det professionella och privata, och som transnationell aktör kunde hon verka i kortvariga förhållanden med vissa internationella rösträttsrörelser, samtidigt som hon knöt långa vänskapsband med kolleger inom andra internationella rösträttsrörelser, framförallt inom den internationella rösträttsalliansen[267]. Hur

[265] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[266] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[267] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.

kontiunerlig var Furuhjelms transnationella aktörskap på arenan i internationella rösträttsrörelser? Antje Dietze och Katja Naumann skriver:

> Situated at the intersection of different spaces, transnational actors could hardly settle in a stable transnational space, but rather engaged in a constant effort to intelink and mediate different spatial orientations and multiple belongings in contact spheres and exchange networks.[268]

Med andra ord menar Dietze och Naumann att rummen för det transnationella aktörskapet alltid är under förändring. Därför krävs det att den transnationella aktören, i detta fall Furhjelm, kontinuerligt anstränger sig för att sammanfläta och orientera sig bland de olika rummen. Detta menar Dietze och Naumann att är en förutsättning för att aktören ska kunna upprätthålla sitt transnationella aktörskap. Vidare skriver Dietze och Naumann: ”Moreover, trans-boundary relations could break down if the ones maintaining them were prevented or excluded from border-crossing, for example, during wars, or if they voluntarily retreated to other spatial arenas”[269]. Med andra ord menar Dietze och Naumann att den transnationella aktörens nätverk frivilligt och ofrivilligt kan brytas.[270]

Utifrån analysen vittnar korrespondensen om ett kontinuerligt engagemang hos Annie Furuhjelm för rösträttsarbetet och den internationella rösträttsalliansen. Flera brev indikerar att Furuhjelm gärna uppdaterades av alliansens korrespondenter om akutell verksamhet. Med andra ord kan en ömsesidig kontakt utläsas mellan Furuhjelm och rösträttsrörelserna trots att hennes brev fattas i den här avhandlingens källmaterial. Det transnationella aktörskapet upprätthålls, och Furuhjelm följer samt tar del av den förändring som till exempel rösträttsalliansen genomgår.[271]

Fastän Furuhjelms aktiva engagemang bidrog till att hennes transnationella nätverk upprätthölls undgick inte nätverken brytningar. Första världskriget och det finska inbörderskriget var två intriger som resulterade i att nätverken ofrivilligt tystades. Breven vittnar om att Furuhjelms korrespondens hämmades av de svåra kontaktnäten som orsakades av första världskriget, och att Furuhjelm tystades under de tumulta förhållandena i hemlandet. Teman angående

[268] Dietze & Naumann, s. 420.
[269] Dietze & Naumann, s. 420.
[270] Dietze & Naumann, s. 420.
[271] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.

Furuhjelm och krigstillståndet avslöjar oro från brevskrivare som ber Furuhjelm att kontakta dem och informera om hennes hälsa och välbefinnande. Nätverken återupptas trots detta efter konflikternas slut och Furuhjelms transnationella aktörskap väcks återigen i de internationella rösträttsrörelserna.[272]

Annie Furuhjelm bidrog också till rumsliga gränser i den sociala arena inom vilken hon agerade. Furuhjelm kunde påverka sin sociala arena som bestod av olika rum tillhörande de internationella rösträttsrörelserna, genom sina beslutsfattande och journalistiska bidrag till rösträttsrörelserna. Via uppdrag givna av rösträttsrörelsers nyhetsorgan och via uppdrag givna av den internationella rösträttsalliansen kunde Furuhjelm ansvara för hur information förmedlades och hur alliansens resurser spenderades.[273] På så vis bidrog Furuhjelm till att forma det egna nätverket och till att dra rumsliga gränser på sin sociala arena och agerade även som kulturell förmedlare. Dietze och Naumann skriver bland annat att kulturell förmedling ingår i karaktäristikan hos en transnationell aktör, ”In their role as cultural brokers or mediators, such actors thus also played an important part in (re)drawing the boundaries between spaces, societies and cultures”.[274]

Det transnationella kvinnonätverket som Furuhjelm innehade var omfattande och mångfaldigt, vilket den kvantitativa analysen har avslöjat. Av korrespondensens ursprung att döma var Furuhjelms kontaktnät inte direkt begränsad till specifika rösträttsrörelser. Hon var mer eller mindre öppen för förstahands- och andrahandskommunikation med rösträttsorganisationer oberoende av ursprung. Däremot var det naturligt att den mest dominerande korrespondensen ägde rum mellan Furuhjelm och medlemmar i rösträttsalliansen, eftersom hon själv innehade en plats i alliansens styrelse.

Att titulera Furuhjelm som en opartisk transnationell aktör skulle däremot vara en för grov generalisering. Som likhetsfeminist och ledamot i det svenska folkpartiet tillhörde Furuhjelm såväl en specifik feministisk som en politisk förgrening, något som innebar att hon åsiktsmässigt skilde sig från andra kvinnosakskvinnor i det transnationella nätverket av rösträttsorganisaitoner. Jag vill ändå påstå att detta inte begränsade henne, eftersom hon som styrelsemedlem i den internationella rösträttsalliansen också tillhörde en partilös rösträttsorganisation. Tack

[272] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[273] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–5.
[274] Dietze & Naumann, s. 420.

vare detta var Furuhjelm en aktör i konstant rörelse eftersom hon deltog i konferenser och kongresser, under vilka hon oundvikligen kom i kontakt med kvinnosakskvinnor med meningsskiljaktigheter. En av de mer återkommande korrespondenterna Ida Husted Harper uttryckte sig till exempel positivt om den amerikanska förbudslagen och nykterhetsrörelsen, någonting som inte motsvarade Furuhjelms åsikt i frågan.[275] Med andra ord var politiska och ideologiska skiljaktigheter inget hinder för Furuhjelms transnationella kvinnonätverk.

Furuhjelm var heller inte bunden till särskilda sociala rum. I stället har hon rört sig, format och framförallt låtit sig formas av sitt transnationella nätverk. Dietze och Naumann skriver:

> So while not all of these actors stabilized their positions and left lasting traces, their activities in general had the potential for wider and lasting societal effects in different spaces and contexts. That being the case, transnational actors usually did not act alone or only in their individual capacities.[276]

Dietze och Naumann menar alltså att en transnationell aktör sällan figurerar ensam och att följderna av aktörens verksamhet sällan är ett isolerat resultat, utan ett resultat av kontinuerlig samverkan med andra i det sociala rummet.[277]

Annie Furuhjelms transnationella aktörskap har varit ett aktivt och kontinuerligt sådant, där begränsningar inom de sociala rummen i form av krigstillstånd inte lyckats hämma ett fortsatt aktörskap. Genom varierande sociala roller figurerade Annie Furuhjelm i de internationella rösträttsrörelserna, från och med den internationella rösträttsalliansens början till hennes bortgång år 1937.

[275] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4.
[276] Dietze & Naumann, s. 420.
[277] Dietze & Naumann, s. 420.

6. Avslutande diskussion

En av de större utmaningarna i denna avhandling var frånvaron av breven skrivna av Annie Furuhjelm till de rösträttsorganisationer som nämns i den brevsamling som jag har använt mig av i avhandlingen. Därför är de tolkningar som baserar sig på korrespondensen i analysen delvis bristfälliga.

Det finns med andra ord obesvarade områden i denna avhandling som kan vara föremål för fortsatt forskning, baserat på Furuhjelms brevsamling volym 1–6. I denna avhandling har de engelsspråkiga breven utgjort majoriteten av korrespondensen som analyserats, men tack vare Furuhjelms breda språkkunskaper finns det flera brev att tillgå på tyska och franska i brevsamlingens sjätte volym. I dessa brev finns korrespondens med Furuhjelm från rösrättsorganisationer i Tyskland, Österrike, Schweiz och Frankrike. Detsamma går att säga om korrespondensen på de övriga nordiska språken. Utöver korrespondens med rösträttsorganisationer återfinns även korrespondens med andra kvinnoorganisationer. Med andra ord existerar ett nätverk och eventuellt ett transnationell aktörskap att studera inom dessa länders internationella kvinnorörelser. Ytterligare studier av politiska förgreningar, feministiska diskurser kunde utföras med hjälp av brevmaterialet. Därtill kunde Furuhjelms brevsamling användas för att göra en liknande studie som Eeva Kotiojas gör i sin doktorsavhandling om Adelaïde Ehrnrooth, och studera brevväxlingar för att synliggöra hur Furuhjelms privilegierade uppväxt och resurserna däri kunde användas för hennes verksamhet.

Annie Furuhjelms brevsamling utgör således ett mångfacetterat och flexibelt kvinnohistoriskt material för ytterligare forskning. Detta är möjligt inom såväl historia som andra ämnen, till exempel litteratur eftersom Furuhjelm hade kontakt med flera författare. Brevmaterialet vittnar om en politiskt och ideologiskt komplex värld under en omtumlande tid i historien.

Bilagor

Korrespondensens omfattning 1910–1914[278]

År	NAWSA	WSPU	NUWSS	IWSA/FE	UFPLSDF	
1910	1					1
1911		1				1
1912		1				1
1913			1	2		3
1914			1		1	2
	1	2	2	2	1	8

Förkortningar:

NAWSA National American Woman Suffrage Association

WSPU Women's Social and Political Union

NUWSS National Union of Women's Suffrage Societies

IWSA/FE International Woman Suffrage Association/ Feministák Egyeslüete

UFPLSDF Union Française Pour Le Suffrage Des Femmes.

[278] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol 4–6.

Korrespondensens omfattning 1914–1918[279]

År	IWSA	ELFS	WSF	RLR	LFKPR	
1914	1					1
1915	2					2
1916		1	1			2
1917	3			1	1	5
1918					1	1
	6	1	1	1	2	11

Förkortningar:

IWSA International Woman Suffrage Association

ELFS East London Federation of the Suffragettes

WSF The Workers Suffrage Federation

RLR Rossijskaja Liga Ravnopravija

LFKPR Landsföreningen För Kvinnors Politiska Rösträtt

[279] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 1, 3–6.

Korrespondensens omfattning 1919–1937[280]

År	IWSA	LDSDF	LWSCI	UFPLSDF	UFE	TWC	FE	NLWV	LHDF	MPCL	NDWSA	SMLWS	
1919	5		1										6
1920		1	4										5
1921													
1922													
1923	1			1	1								3
1924			1										1
1925			1			1							2
1926		1					1	1	1				4
1927										1			1
1928													
1929	3												3
1930	2												2
1931													
1932													
1933													
1934	1												1
1935	2			1									3
1936	4												4
1937	2												2
ODAT											1	1	2
	20	2	7	2	1	1	1	1	1	1	1	1	39

Förkortningar

IWSA	International Alliance of Women for Suffrage (and Equal Citizenship)
LDSDF	Liga Drepturile Si Datoriile Femeii
LWSCI	Leslie Woman Suffrage Commission Inc.
UDPLSDF	Union Française Pour Le Suffrage Des Femmes
UFE	Union Feministe Egyptienne
TWC	*The Woman Citizen*[281]
FE	Feministák Egyeslüete
NLWV	National League of Women Voters
LHDF	Ligue Hellénique pour le Droit des Femmes
MPCL	The Minerva Publishing Company Ltd.[282]
NDWSA	National Danish Woman Suffrage Assoctiation
SMLWS	Sussex Men's League for Women's Suffrage.

[280] ÅAB, HS, Furuhjelm, Annie, vol. 4–6.
[281] Nyhetsorgan för National American Woman Suffrage Association.
[282] Publicerade Women's Freedom Leagues nyhetsorgan *The Vote*.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Åbo Akademis bibliotek

Handskriftsamlingarna,

Furuhjelm, Annie, vol. 1–6.

Tryckta källor

Tidningar

The Wilkes-Barre Record 1931.

Bibliografi

Crawford, Eizabeth, *The Women's Suffrage Movement. A Refrence Guide 1866–1928*, (London 1999).

Dietze, Antje, Naumann, Katja, Revisiting transnational actors from a spatial perspective, *European Review of History: Revue européenne d'histoire*, (2018), 25:3–4, 415–430.

Florin, Christina, Kvarnström, Lars *Kvinnor på gränsen till medborgarskap: genus, politik och offentlighet 1800–1950,* (2001).

Furuhjelm, Annie, *Gryningen: Efterlämnade minnen ur kvinnorörelsens historia*, (Helsingfors 1939).

Furuhjelm, Annie, *Människor och öden*, (Helsingfors 1932).

Jonsson, Pernilla, Neunsinger, Silke, *Gendered Money: Financial Organization in Women's Movements, 1880–1933*, (New York 2011).

King, Kelley M., *Call Her a Citizen, Progressive-Era Activist and Educator Anna Pennybacker*, (Texas 2010).

Kinnunen, Tiina, 'Fighting Sisters': A comparative biography of Ellen Key (1849–1929) and Alexandra Gripenberg (1857–1913) in the contested field of European feminisms, ed. Halldórsdóttir, Erla Hulda m.fl., *Biography, Gender and History: Nordic Perspectives*, (Turku 2016), 143–164.

Kotioja, Eeva, *Uskallus puhua: Sukupiiri ja sosiaalinen pääoma Adelaïde Ehrnroothin yhteiskunnallisen toiminnan mahdollistajina*, (Helsingin yliopisto 2018).

Marjanen, Jani, ‘Undermining methodological nationalism: Histoire croisée of concepts as transnational history’, Mathias Albert, Gesa Bluhm, Jan Helmig, Andreas Leutzsch & Jochen Walter (eds.), Transnational Political Spaces: Agents – Structures – Encounters, Frankfurt/New York: Campus 2009 (Reihe Historische Politikforschung 18), pp. 239–263.

Meinander, Henrik, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015*, (Stockholm 2016).

Neunsinger, Silke, Cross-over!: Om komparationer, transferanalyser, histoire croisée, och den metodologiska nationalismens problem, *Historisk tidskrift*, 130:1.2010, s. 3–24.

Newton, Douglas, ’At Daggers Drawn: The International Women’s Movement and the Struggle to Avert War, July-August 1914’, ed. Philip Deery and Julie Kimber, *Fighting Against War: Peace Activism in the Twnetieth Century*, (Melbourne 2015), s 10–31.

Oldfield, Sybil, *International Woman Suffrage: IUS SUFFRAGII, 1913–1920, Volume I,* (London 2003).

Oldfield, Sybild, *International Woman Suffrage, IUS SUFFRAGII 1913–1920, Volume IV*, (London 2003).

Oldfield, Sybil, Mary Sheepshanks edits an internationalist suffrage monthly in wartime: jus suffragii 1914-19, *Women's History Review*, (2003), 12:1, 119-134.

Petersens, Lovisa af, *Formering för offentlighet: Kvinnokonferenser och Svenska Kvinnornas Nationalförbund kring sekelskiftet 1900*, (Stockholm 2006).

Petrow-Enkker, Bianka, *Rußlands ”neue Mencschen”. Die Entwicklung der Frauenbewegung von den Anfängen bis zur Oktoberrevolution*, (Frankfurt 1999).

Papp, Claudia. Zimmermann, Susan, ’Eurgénia Miskolczy Meller’, *A Biographical Dictionary of Women’s Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, ed. Francisca de Haan m.fl., (New York 2006), s. 331–335.

Samiou, Dimitra, ’Maria Svolou’, *A Biographical Dictionary of Women’s Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, ed. Francisca de Haan m.fl., (New York 2006), s. 552–557.

Self, Helen J., ’Badges and Banners’, *IAW Congresboek 1904–2004*, International Women’s News. <https://womenalliance.org/wp-content/uploads/2018/10/IAW-Centenary-Edition-1904-2004-webversion.pdf>. 11.4.2019.

Peters, Marijke, ’An Alliance of Women’, *IAW Congresboek 1904–2004*, International Women’s News. <https://womenalliance.org/wp-content/uploads/2018/10/IAW-Centenary-Edition-1904-2004-webversion.pdf>. 11.4.2019.

Popa, Racula Maria, ’Eugenia de Reuss Ianculescu’, *A Biographical Dictionary of Women’s Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, ed. de Haan Francisca m.fl., (New York 2006), s. 463–466.

Rennstam, Jens, Wästerfors, David, *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*, (Lund 2015).

Rosenlund, Teresa, *Tre kvinnor – tre pennor: studie av Fredrika Runebergs, Adelaïde Ehrnrooths och Annie Furuhjelms insatser i den finlandssvenska dagspressen*, (Helsingfors 1998).

Rupp, Leila J., *Constructing Internationalism: The Case of Transnational Women’s Organizations, 1888-1945,* The American Historical Review, Vol. 99, No. 5 (Dec., 1994), pp. 1571–1600.

Rupp, Leila J., ’Challenging Imperialism in International Women’s Organizations, 1880–1945’, ed. Ryan, Barbara, *Identity Politics in the Women’s Movement*, (New York 2001), s.245–260.

Ruthchild, Rochelle, *Equality and Revolution: Women’s Rights in the Russian Empire, 1905–1917*, (Pittsburgh 2010).

Sulkunen, Irma m.fl., *Kvinnorna i riksdagen*, (Helsingfors 2008).

Sulkunen , Irma, ’Suffrage, Nation and Citizenship – The Finnish Case in an International Context’, ed. Sulkunen, Irma m.fl., *Suffrage, gender and citizenship: international perspectives on parliamentary reforms*, (Newcastle upon Tyne 2009), s. 83–105.

Vaino-Korhonen, Kirsi, ’Vastuullinen historia’, toim. Lidman Satu m.fl., *Historiantutkimuksen etiikka*, (Helsinki 2017), s. 29–50.

Zilliacus-Tikkanen, Henrika, ’Annie Furuhjelm – från herrgårdsfröken till kvinnosakskvinna’, *Feminister i farten, 100 år av kvinnopolitik i svenskfinland*, red. Aminoff-Winberg, Johanna m.fl., (Helsingfors 2007), s. 36–60.

Östman, Ann-Catrin, ’Ett svenskt systerskap och olika medborgarskap? Agrara kvinnor och Kvinnoförbundets politiska agerande 1900–1940’, *Feminister i farten, 100 år av kvinnopolitik i svenskfinland*, red. Aminoff-Winberg, Johanna m.fl., (Helsingfors 2007), s.61–98.

Elektroniskt material

Dansk Kvindebiografisk Leksikon webbsida.
<http://www.kvinfo.dk/side/171/bio/1085/>. 11.4.2019.

Encyclopedia Britannica webbsida.
<https://www.britannica.com/topic/The-Woman-Citizen>. 28.1.2019.
<https://www.britannica.com/topic/National-American-Woman-Suffrage-Association>. 18.3.2019.
<https://www.britannica.com/topic/Womens-Social-and-Political-Union>. 18.3.2019.
<https://www.britannica.com/biography/Carrie-Chapman-Catt>. 19.3.2019.
<https://www.britannica.com/topic/The-Woman-Citizen>. 20.3.2019.
<https://www.britannica.com/topic/National-American-Woman-Suffrage-Association>. 1.4.2019.

Fredrika Bremer webbsida.
<http://www.fredrikabremer.se/tidskriften-hertha/>. 28.1.2019.

History webbsida.
<https://www.history.com/this-day-in-history/international-congress-of-women-opens-at-the-hague>. 25.1.2019.

International Council of Women webbsida.
<http://www.icw-cif.com/01/03.php>. 15.1.2019.

International Alliance of Women webbsida.
<https://womenalliance.org/what-is-iaw>. 17.1.2019.
<https://womenalliance.org/what-is-iaw>. 25.1.2019
<https://womenalliance.org/what-is-iaw>. 20.3.2019.

Iowa State University webbsida.
<https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2018/02/20/address-at-the-congress-in-amsterdam-june-15-1908/>. 24.1.2019.

KVINFO, center for information om kvinde- og kønsforskning webbsida.
<https://kvinfo.dk/kampen-for-stemmeret/>. 20.3.2019.

League of Women Voters webbsida.
<https://www.lwv.org/about-us/history>. 20.3.2019.

Nationalencyklopedin webbsida.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/s%C3%A4rartsfeminism>. 21.11.2018.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/likhetsfeminism>. 21.l1.2018.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/likhetsfeminism>. 21.11.2018.
<https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/ordbok/svensk/folkr%C3%B6relse>. 22.11.2018.
<https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kvinnor%C3%B6relse>. 22.11.2018.
<https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/feminism>. 14.1.2019.
<https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/suffragett>. 14.1.2019.
<https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/internationalism>. 15.1.2019
<https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/marie-stritt>. 30.1.2019.
<http://www.ne.se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/lång/landsföreningen-för-kvinnans-politiska-rösträtt>. 19.3.2019.
<https://www-ne-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/suffragett>. 20.3.2019.

Riksdagen webbsida
<https://www.eduskunta.fi/SV/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/110-ar-kvinnlig-rostratt/Sidor/historisk-bakgrund.aspx>. 30.1.2019.

Spartacus Educational webbsida
<https://spartacus-educational.com/Jdreadnought.htm>. 28.1.2019.
<https://spartacus-educational.com/Wfreedom.htm>. 28.1.2019.
<https://spartacus-educational.com/TUpethick.htm>. 20.3.2019.
<https://spartacus-educational.com/Wmen.htm>. 23.3.2019.

State Information Service webbsida.
<http://www.sis.gov.eg/Story/26500?lang=en-us>. 6.2.2019.

Store norske leksikon webbsida.
<https://snl.no/Landskvinnestemmerettsforeningen>. 18.3.2019.

Uppslagsverket Finland webbsida.
<https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-SuomenNaisyhdistys>. 30.1.2019.
<https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-Unionen>. 30.1.2019.
<https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-SuomalainenNaisliitto>. 30.1.2019.
<https://uppslagsverket.fi/sv/view-103684-Kvinnoroerelser>. 31.1.2019.

Working Class Movement Library webbsida.
<https://www.wcml.org.uk/blogs/Lynette-Cawthra/Jus-Suffragii--the-Right-of-Suffrage-The-story-behind-a-badge-recently-added-to-our-collection/>. 28.1.2019.

W.T. Stead Resource Site webbsida.
<https://attackingthedevil.co.uk/bio.php>. 23.3.2019.